

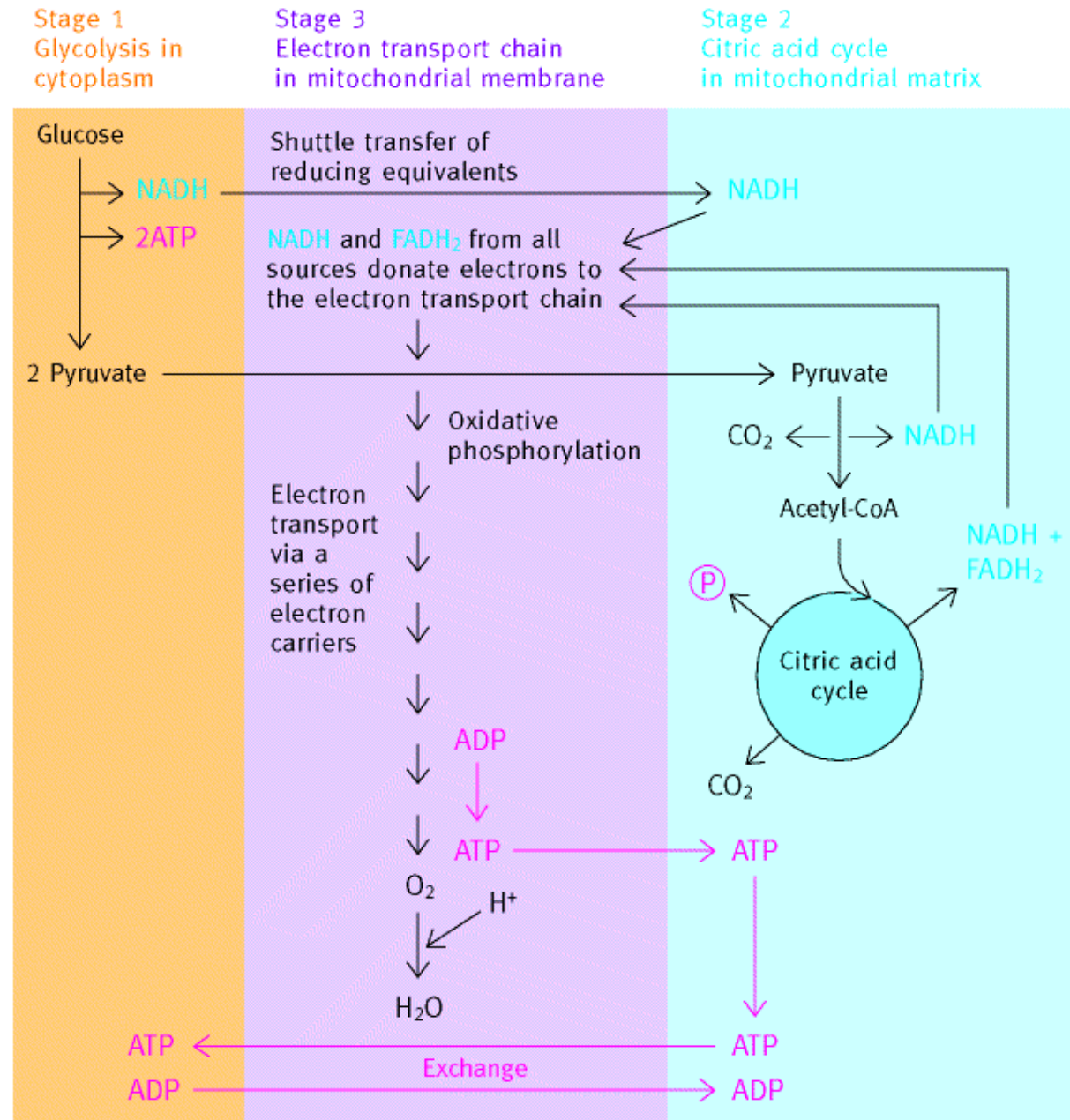
Oxidativní dekarboxylace a citrátový cyklus

Dýchací řetězec a oxidativní fosforylace

Evžen Křepela

Ústav lékařské biochemie 1. LF UK

Souhrn oxidace glukósy

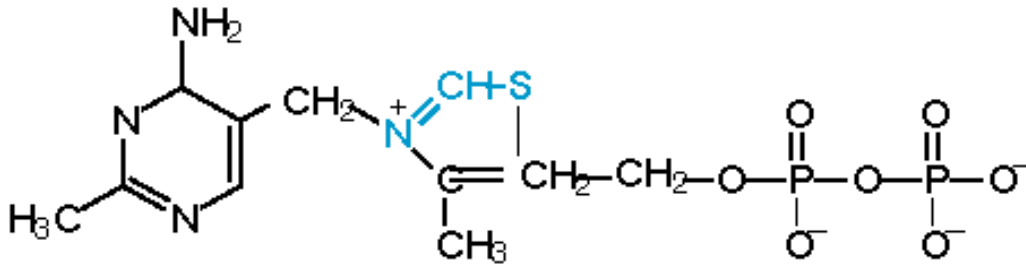
Přeměna pyruvátu na acetyl-CoA (oxidativní dekarboxylace):

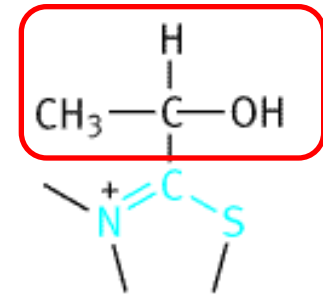
$$\Delta G^{\circ'} = -33.5 \text{ kJ mol}^{-1}$$

Přeměnu katalyzuje pyruvátdehydrogenasový komplex uvnitř mitochondrií, kam je pyruvát přenesen z cytosolu protonovým symportem.

Koenzymy pyruvátdehydrogenasy: TPP, lipoát, NAD, FAD

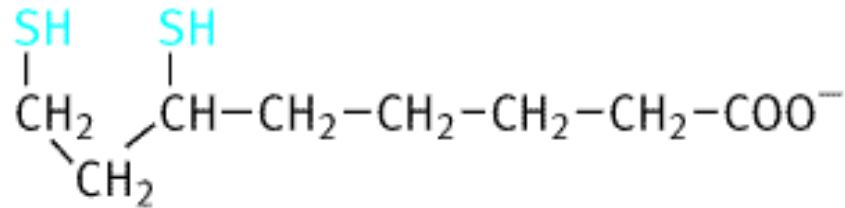

Thiaminpyrofosfát (TPP)

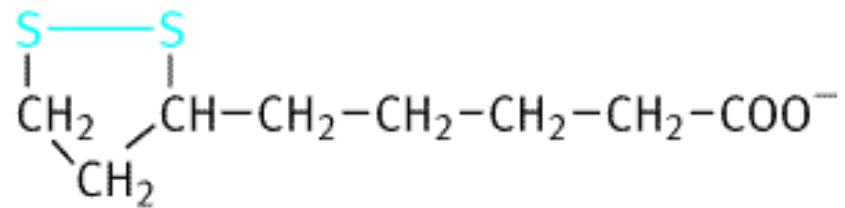

hydroxyethyl-TPP

redukovaný lipoát

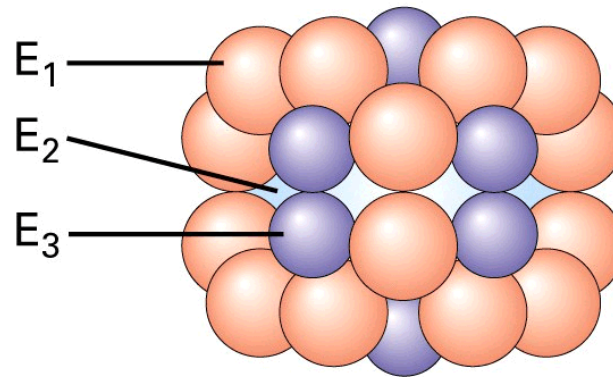
oxidovaný lipoát

Lipoová kyselina (lipoát) je připojena amidicky na Lys zbytek

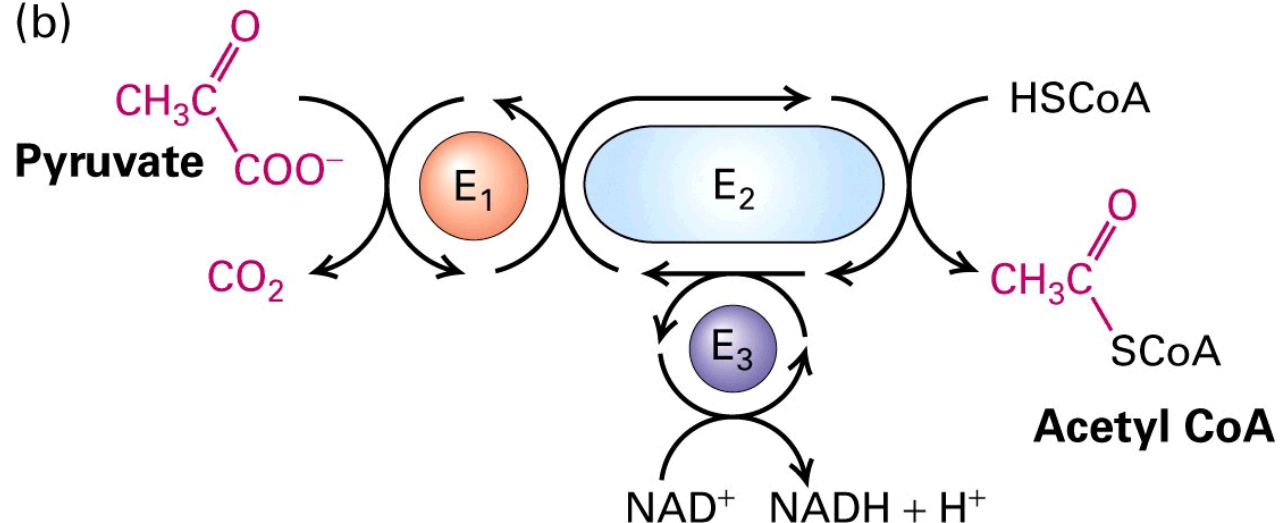
Pyruvátdehydrogenasový komplex

(a)

E1 = pyruvátdehydrogenasa
E2 = dihydrolipoyltransacetylasa
E3 = dihydrolipoyldehydrogenasa

(b)

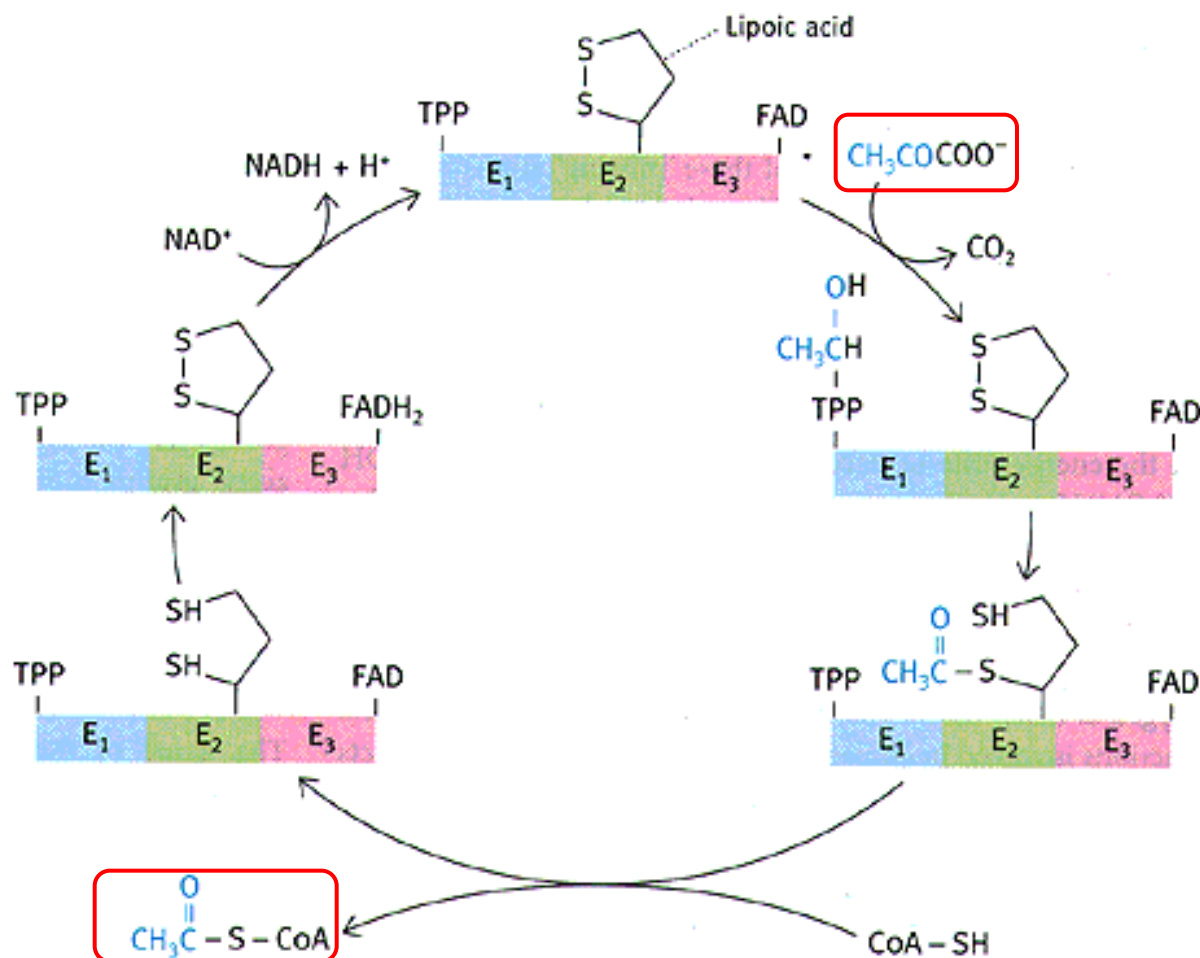

Net reaction:

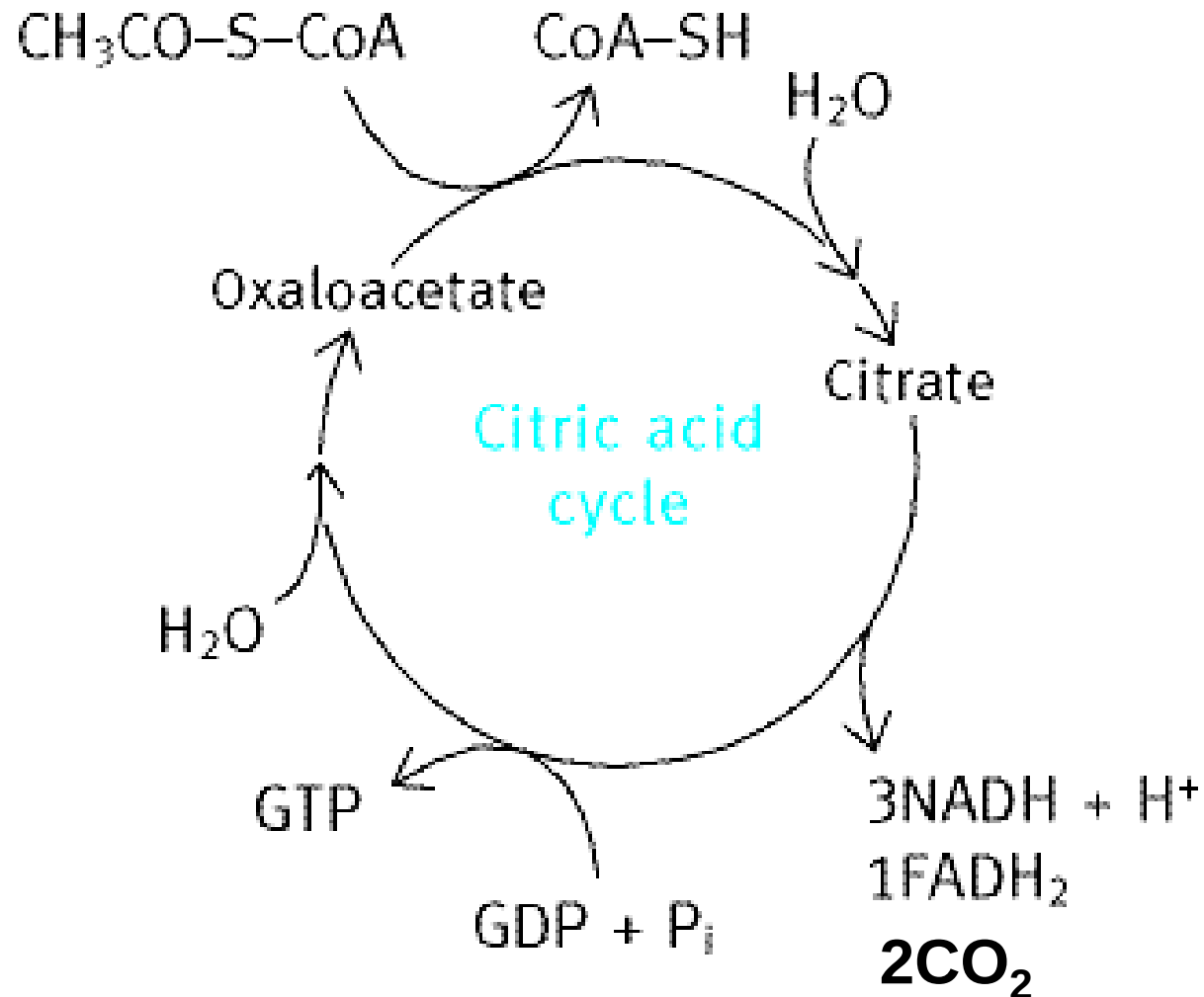

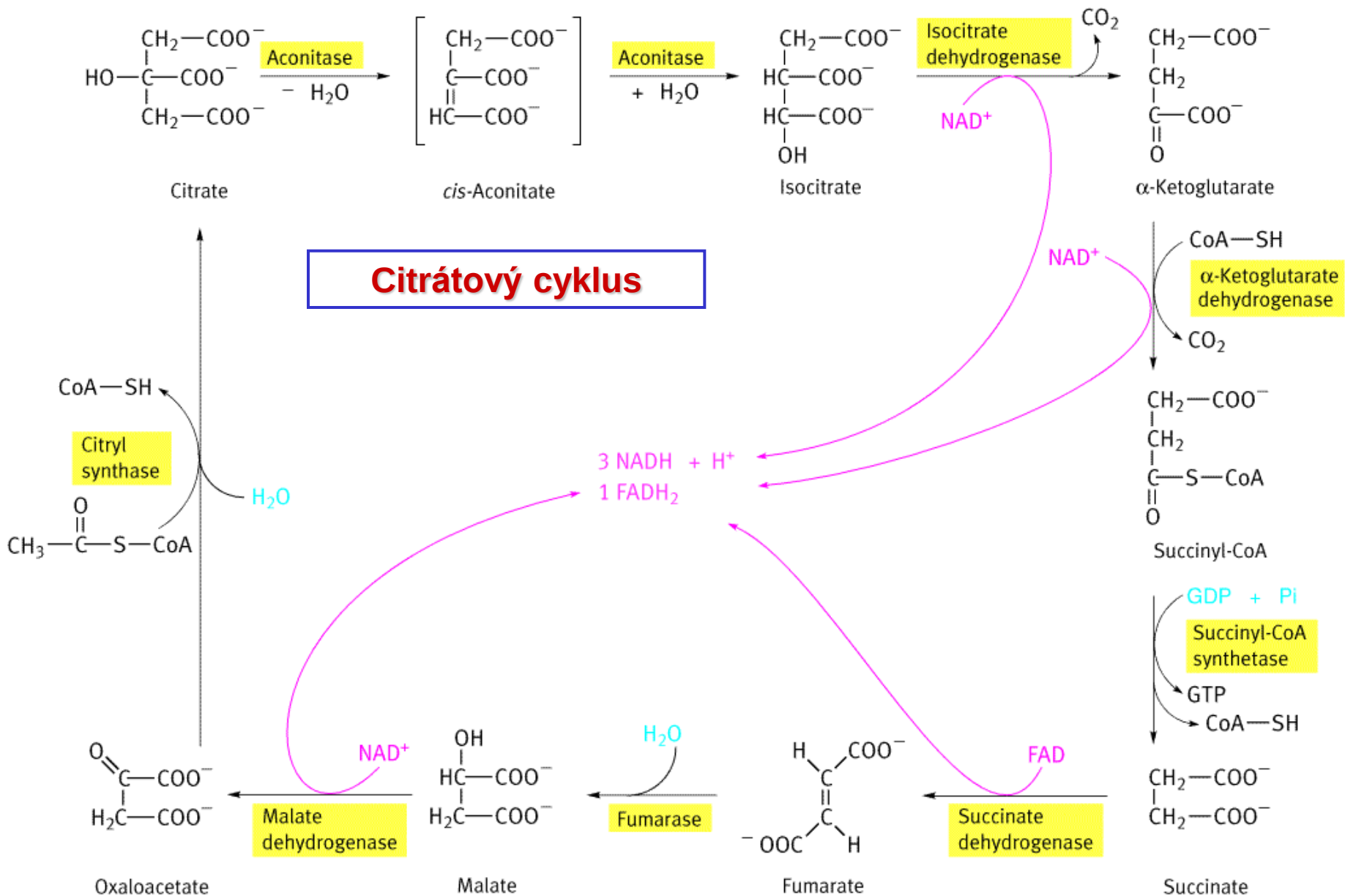
Mechanismus pyruvátdehydrogenasové reakce:

TPP, thiaminpyrofosfát; E₁, E₂ a E₃, enzymové složky multienzymového komplexu

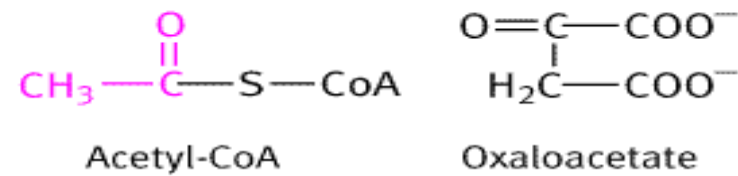
Cyklus tricarboxylových kyselin (citrátový cyklus, Krebsův cyklus):

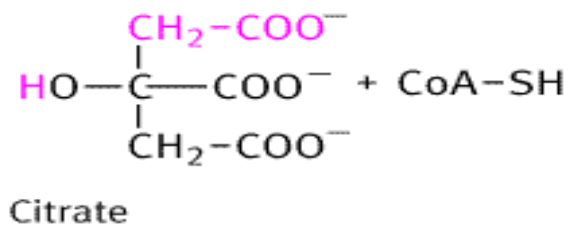
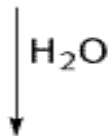
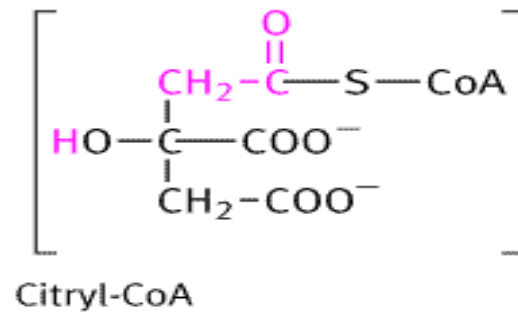

1. Biosyntéza citrátu:

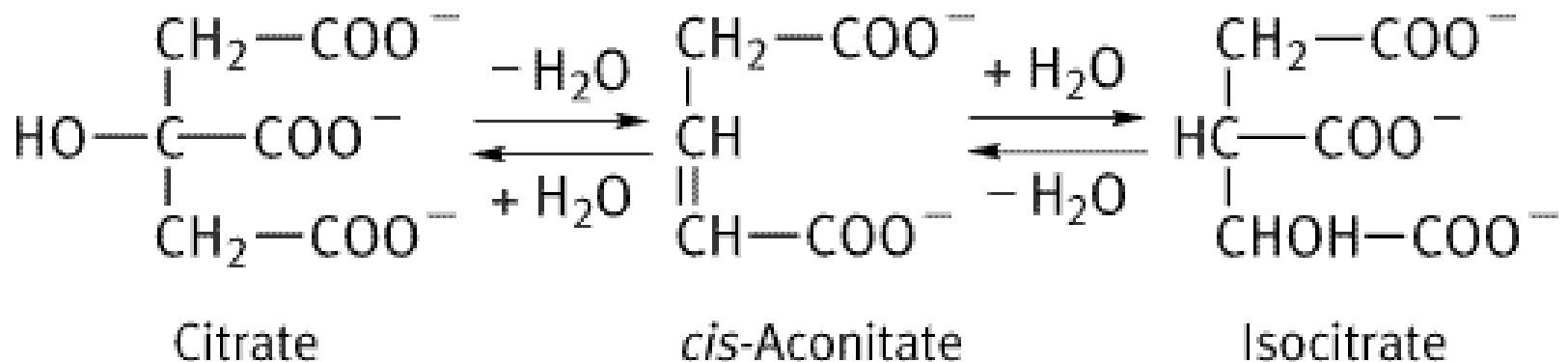
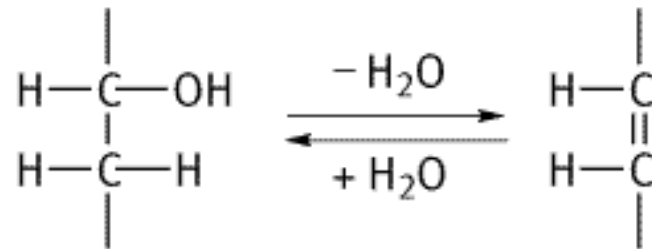

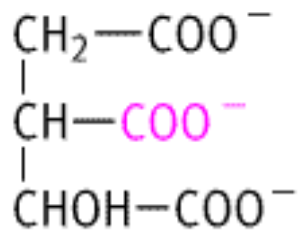
**Citrate
synthase**

2. Přeměna citrátu na α -ketoglutarát:

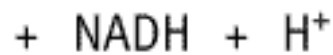
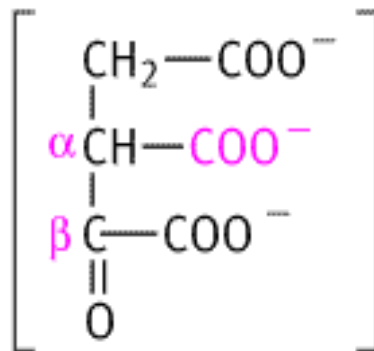
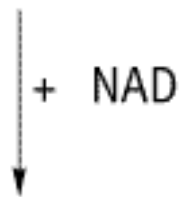
Aconitase

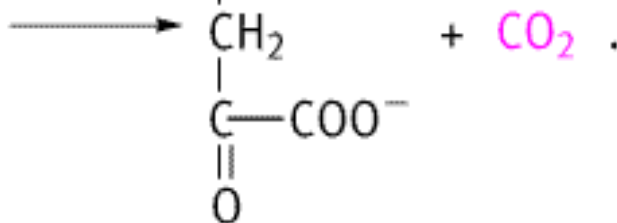

Isocitrate

Isocitrate dehydrogenase

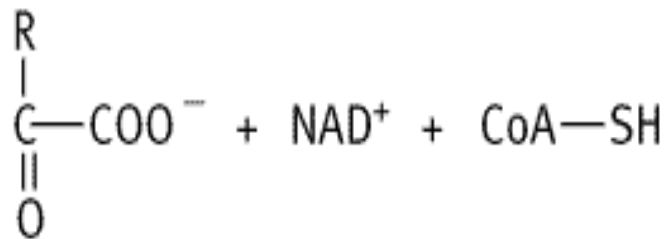

Oxalosuccinate

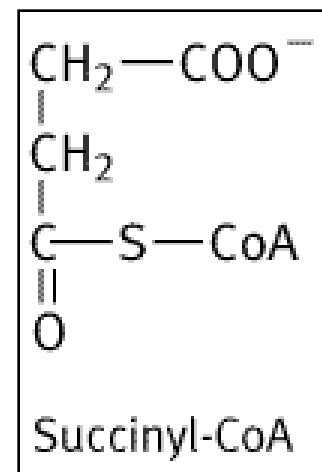
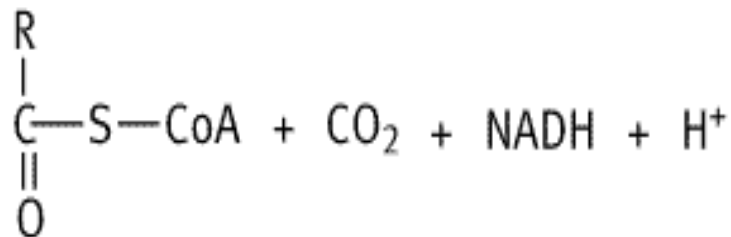

α -Ketoglutarate

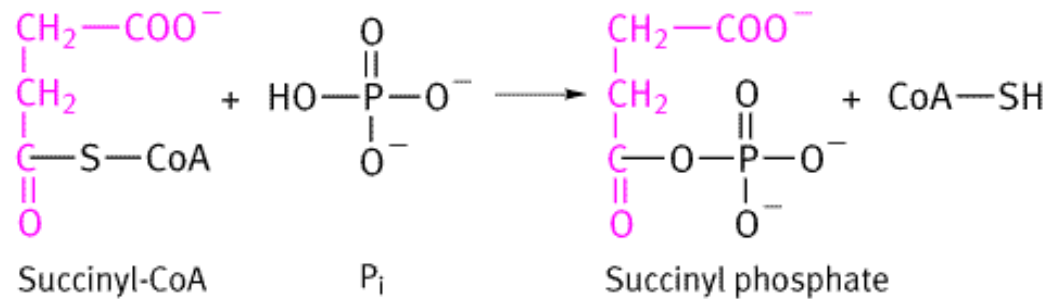
3. Oxidativní dekarboxylace α -ketoglutarátu:

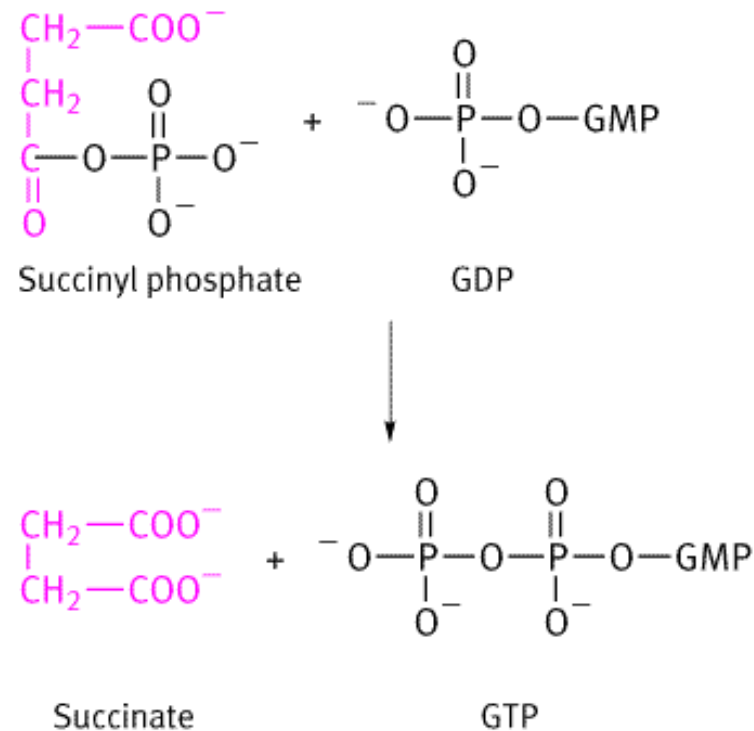
α -ketoglutarate dehydrogenase

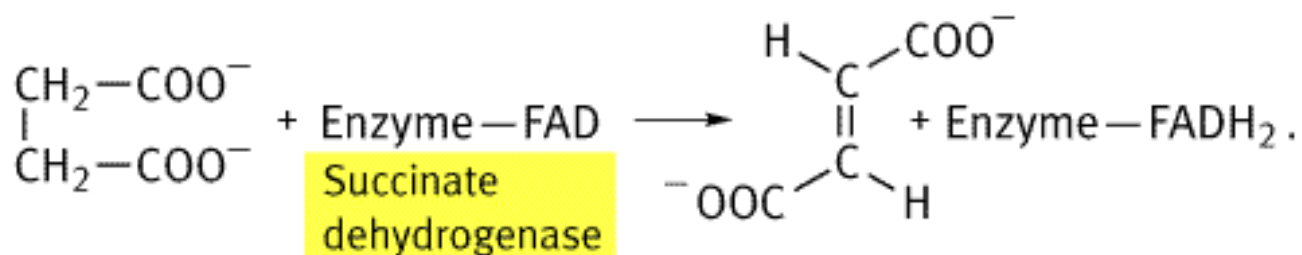
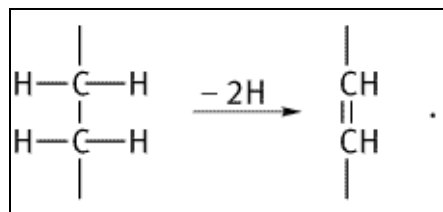
4. Štěpení sukcinyl-CoA je spřaženo s tvorbou GTP:

**Succinyl-CoA
synthetase**

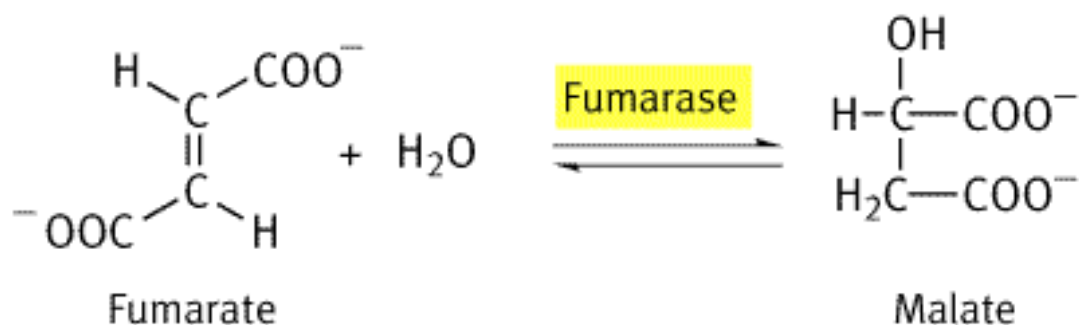

5. Přeměna sukcinátu na oxalacetát:

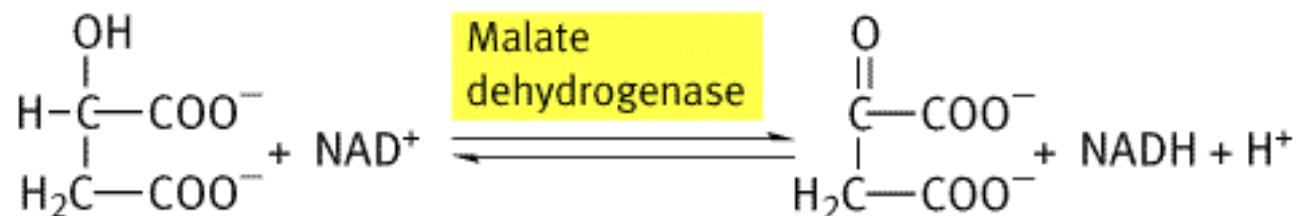
Succinate

Fumarate

Fumarate

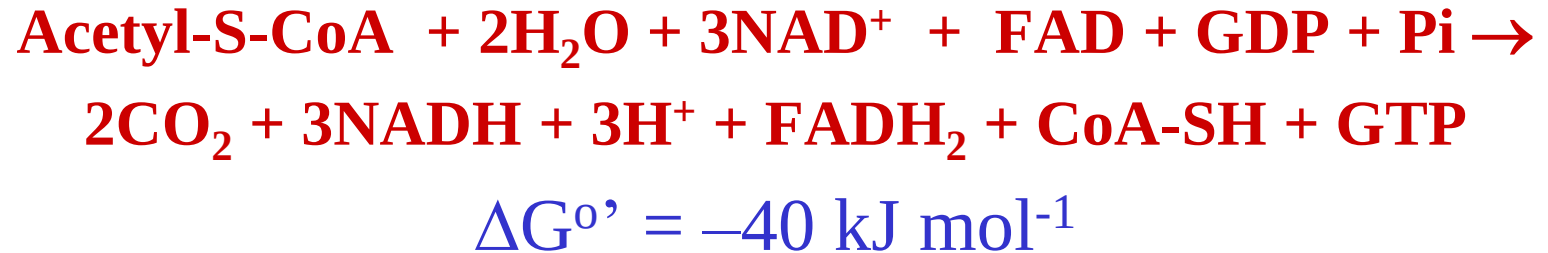
Malate

Malate

Oxaloacetate

Stechiometrie citrátového cyklu

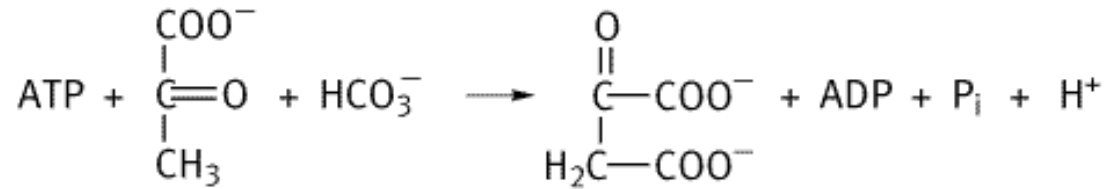

Cyklus jako celek pracuje **jednosměrným způsobem** protože jsou v něm **tři nevratné reakce**:

- syntéza citrátu $\Delta G^{\circ'} = -32.2 \text{ kJ mol}^{-1}$
- dekarboxylace isocitrátu $\Delta G^{\circ'} = -20.9 \text{ kJ mol}^{-1}$
- dekarboxylation α -ketoglutarátu $\Delta G^{\circ'} = -33.5 \text{ kJ mol}^{-1}$

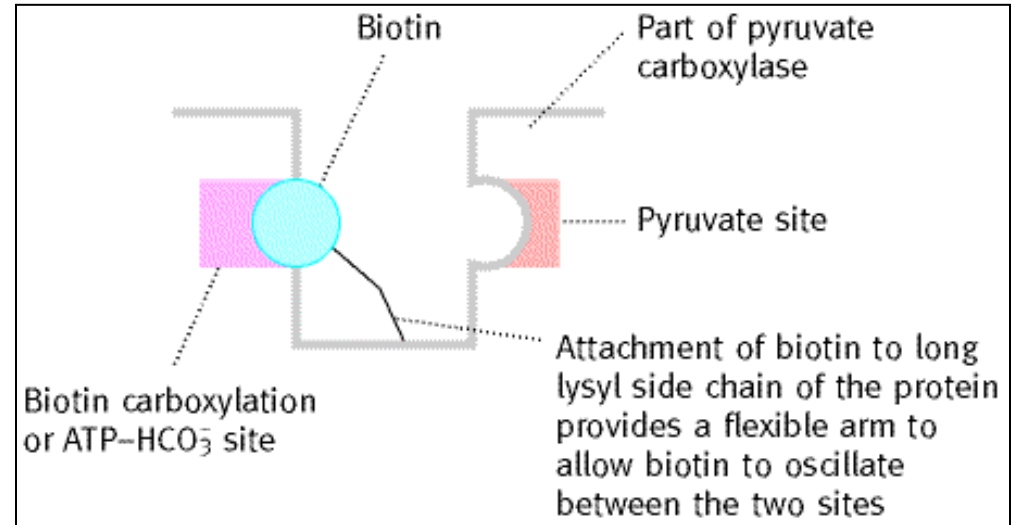
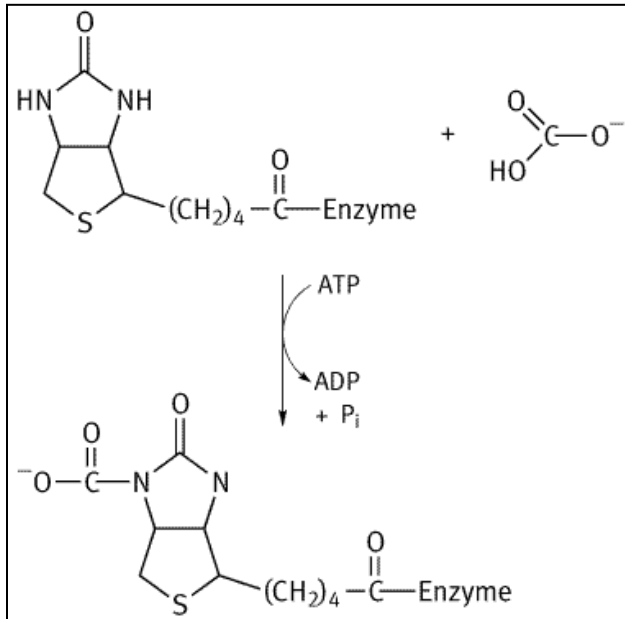
Anaplerotické reakce jsou reakce, které vytvářejí meziprodukty citrátového cyklu:

Pyruvátkarboxylasa

pyruvát

oxalacetát

Kataplerotické reakce jsou reakce, které spotřebovávají meziprodukty citrátového cyklu

Biologické oxidace

- **Oxidace** = ztráta elektronů:

nebo ztráta elektronů + protonů (= odnětí vodíku):

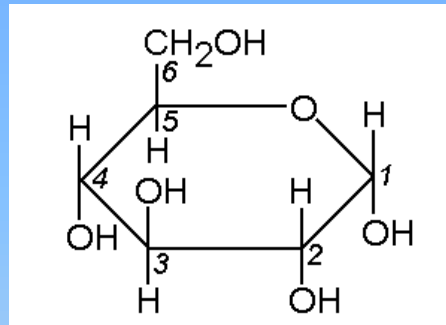

- **Redukce** = získání elektronů (vodíku)
- Oba procesy jsou zpravidla spojeny
- Metabolismus:
  - oxidace živin poskytuje energii
  - redukce vyžaduje dodání energie
- Konečný **akceptor elektronů** v těle je **molekulární kyslík**

K čemu vlastně potřebujeme kyslík?

Přenos elektronů (oxidace) z organických látek na kyslík uvolňuje obrovské množství energie

Např. glukosa:

$$\Delta G^{\circ'} = -2820 \text{ kJ/mol (180 g glukosy)}$$

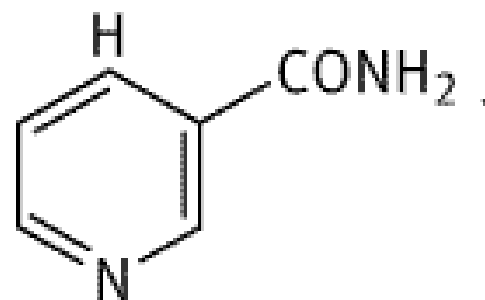
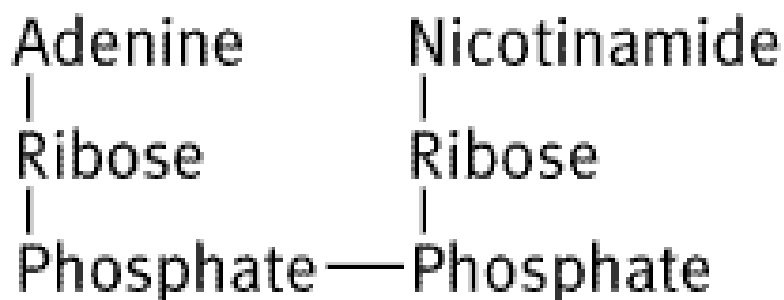
Reaktivitu kyslíku omezuje kinetická bariéra (tzv. spinová restrikce) – nezbytná katalýza přechodnými kovy (železo, měď)

Redoxní kofaktory:

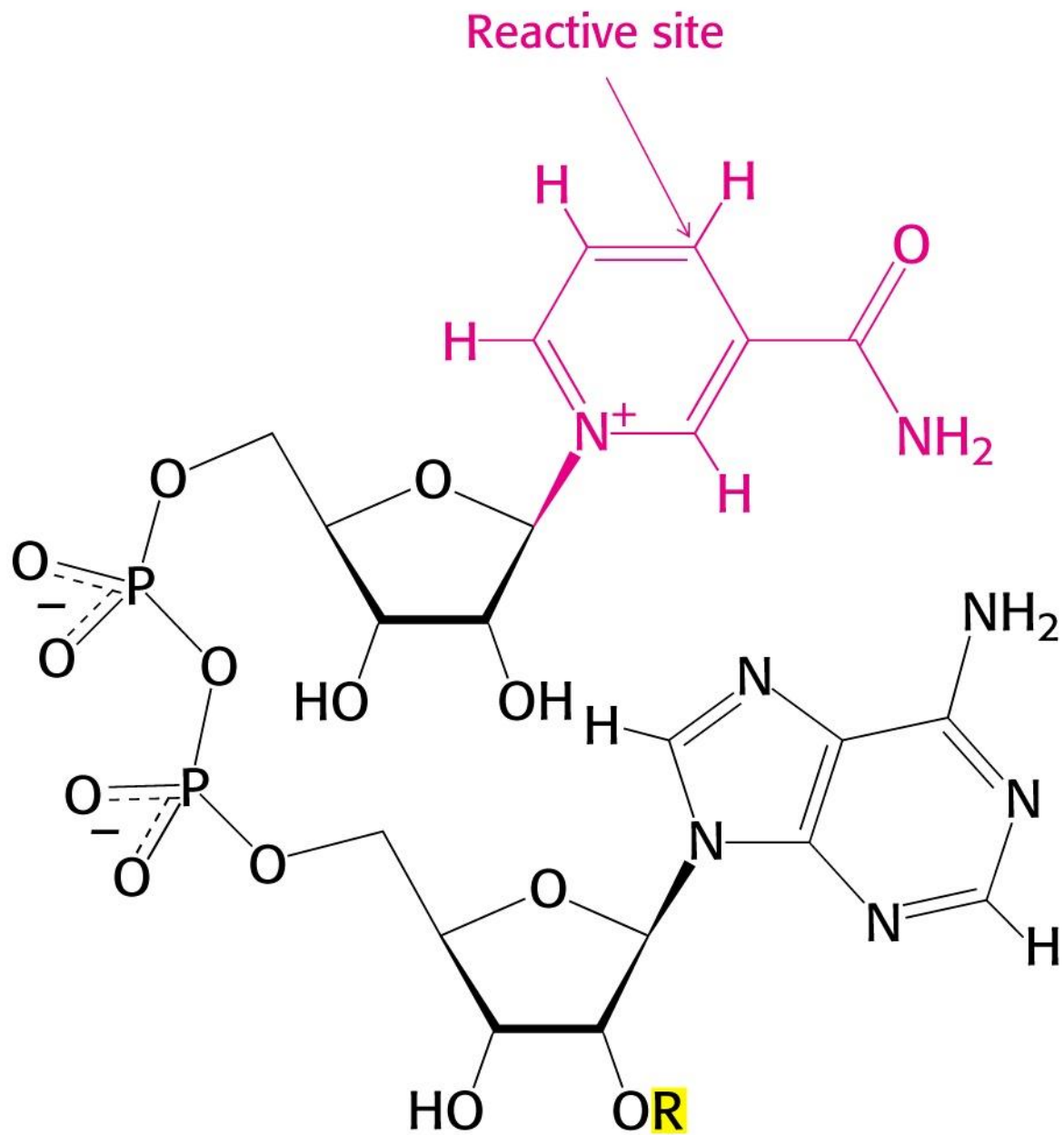
- **Nikotinamidové nukleotidy (NAD, NADP)**
- **Flavinové nukleotidy (FAD, FMN)**
- **Ubichinon (koenzym Q)**
- **Hemové železo (cytochromy)**
- **Nehemové železo se sírou (Fe-S clusters)**

Redoxní kofaktory:

- **Nikotinamidadenindinukleotid (NAD⁺)**

- **Nikotinamidadenindinukleotidfosfát (NADP⁺)**

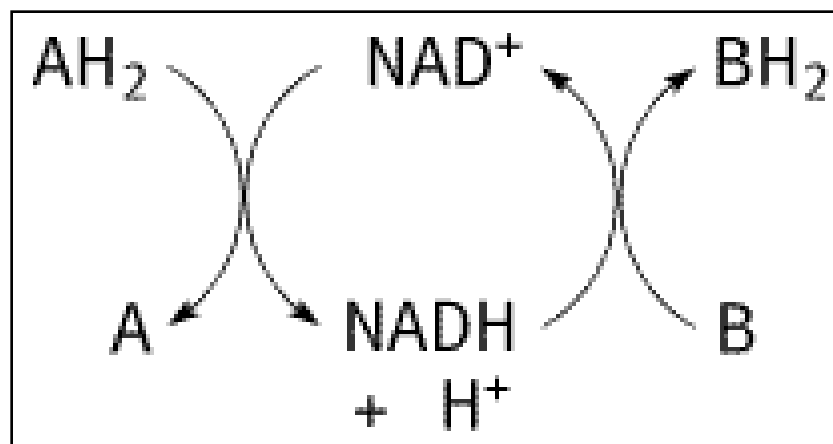
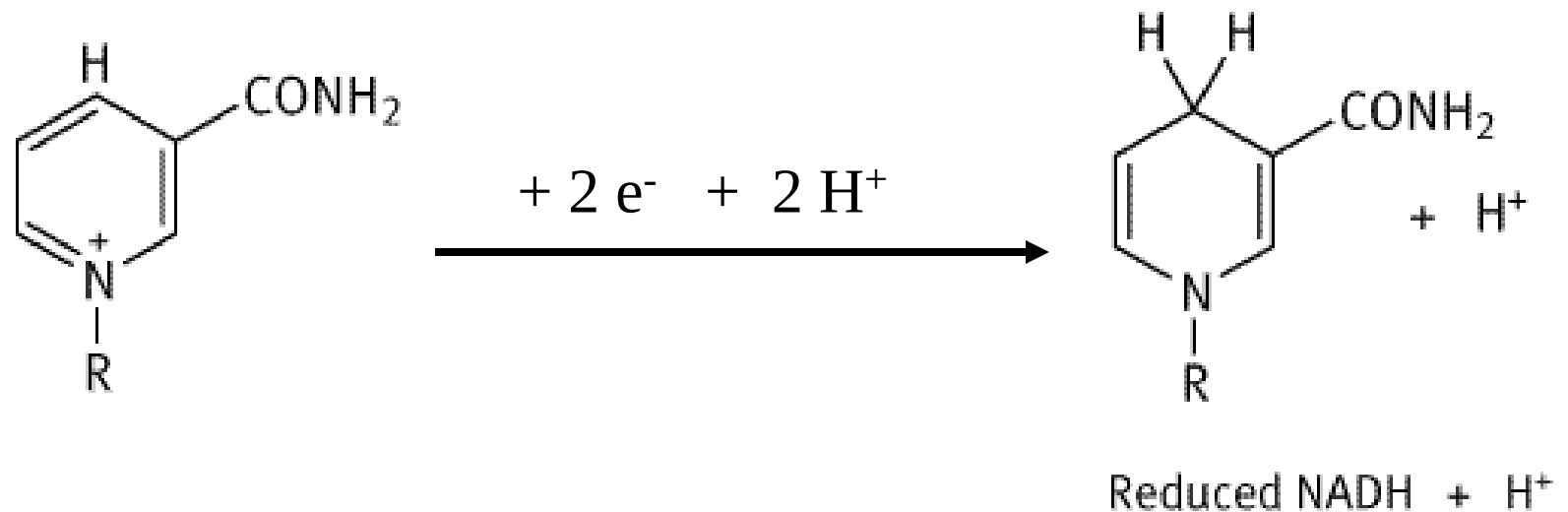
NAD⁺ :

R... H

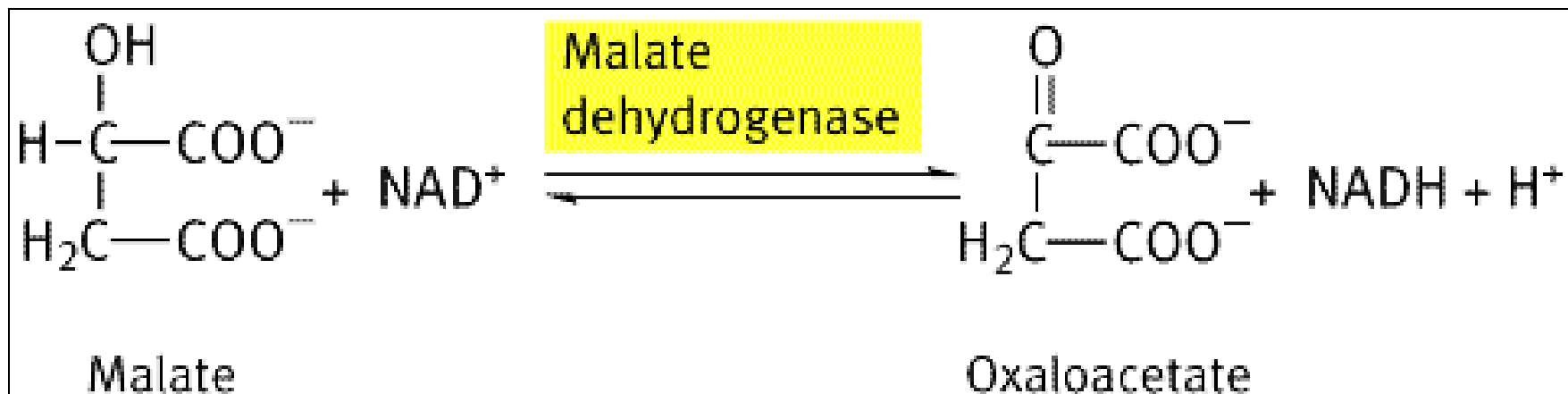
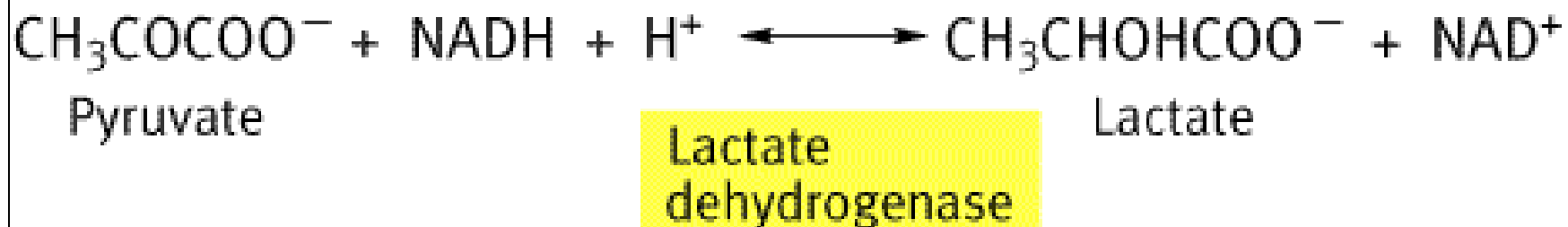
NADP⁺ :

R .... phosphate

Oxidace/redukce NAD^+ :

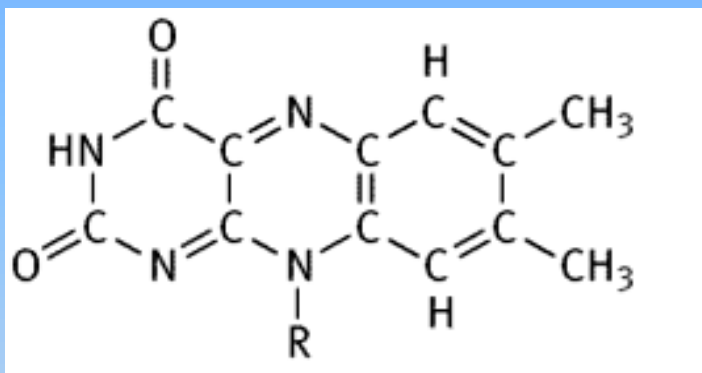

Příklady biologických oxidoredukcí využívajících NADH:

Redoxní kofaktory:

- **Flavinadenindinukleotid (FAD)**

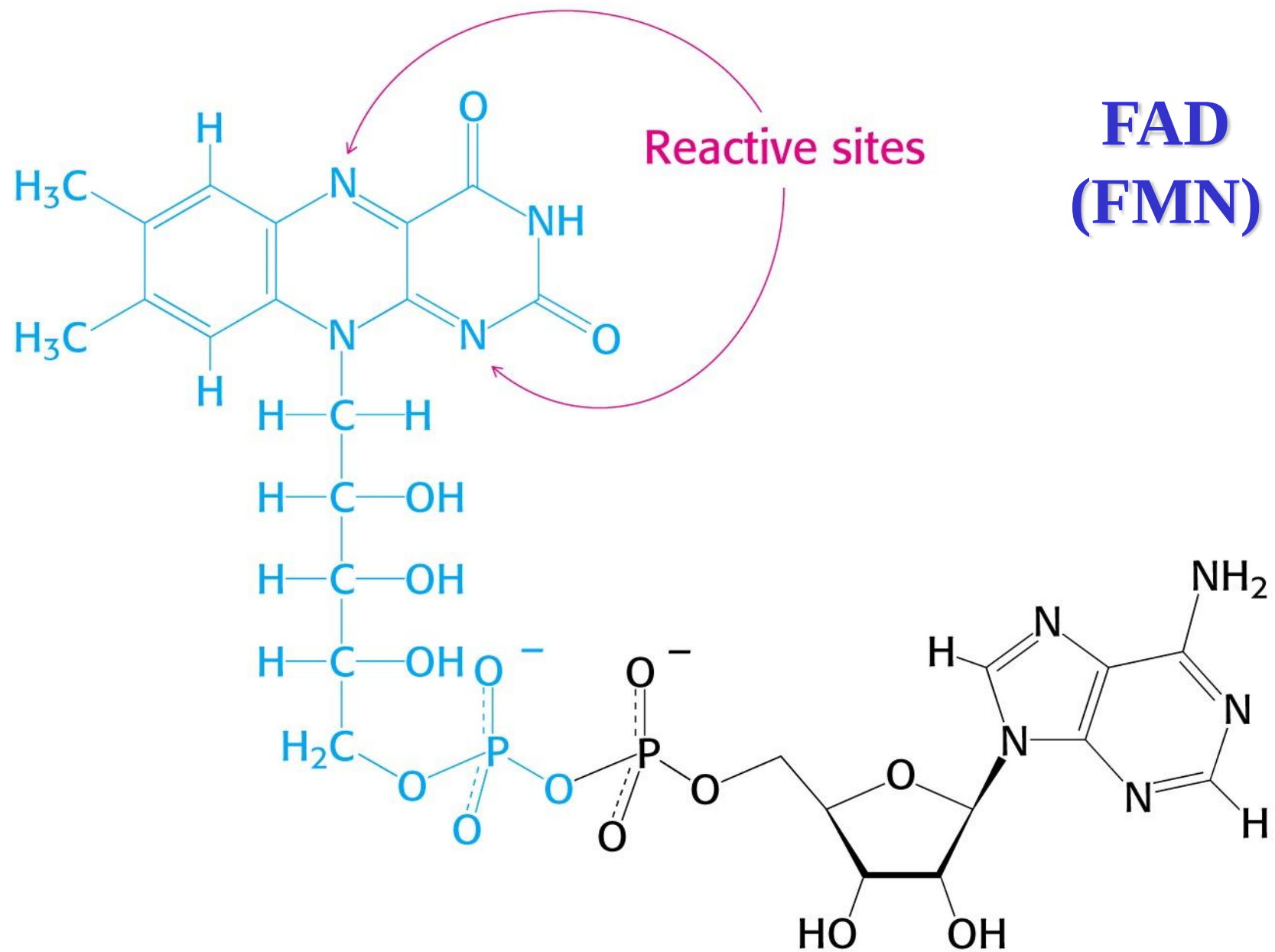

Isoalloxazinový kruh - ribitol - P - P - ribosa - adenin

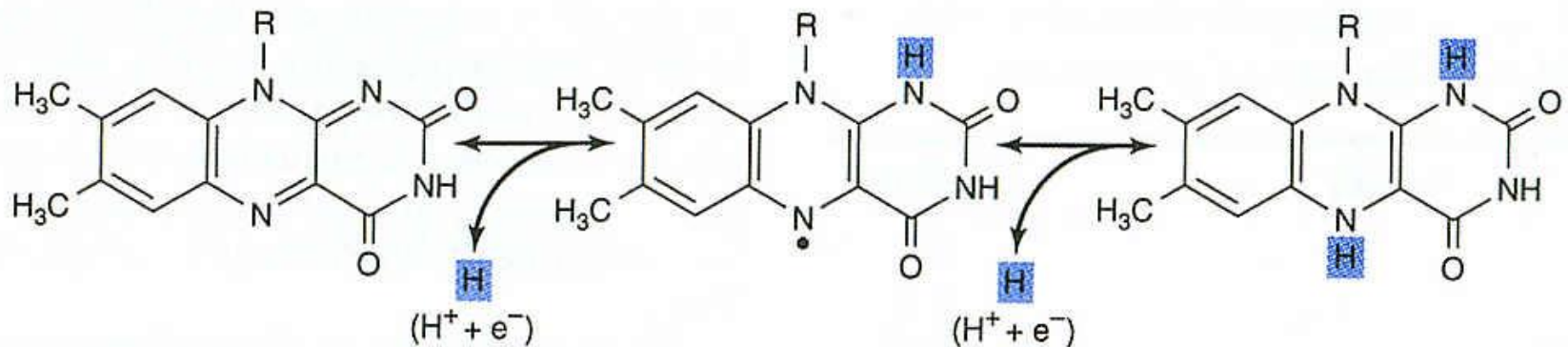
- **Flavinmononukleotidfosfát (FMN)**

Isoalloxazinový kruh - ribitol - P

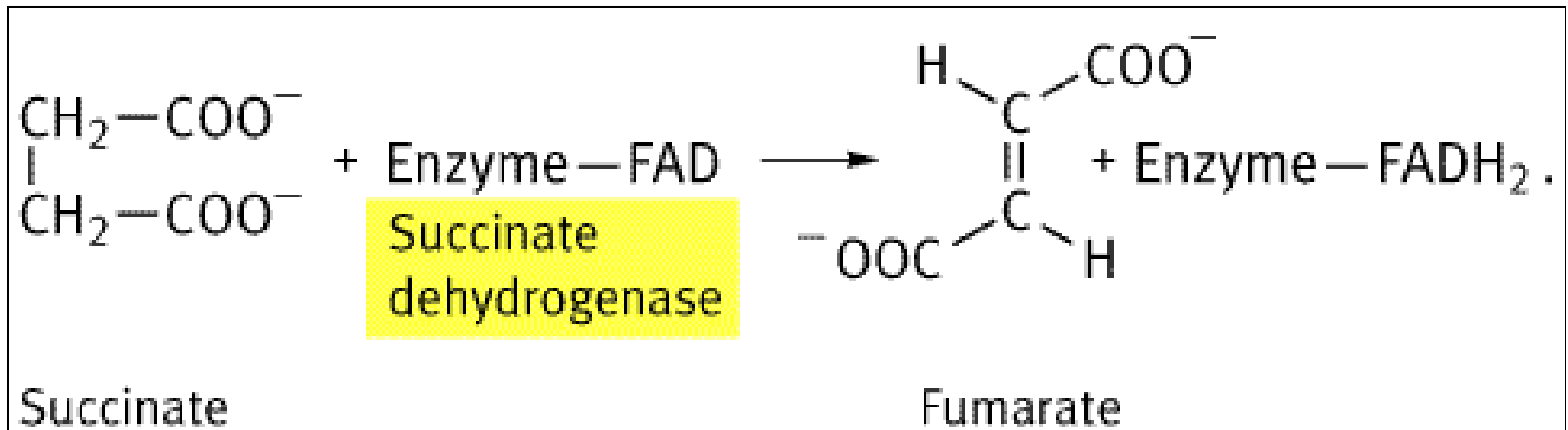

Oxidace/redukce FAD :

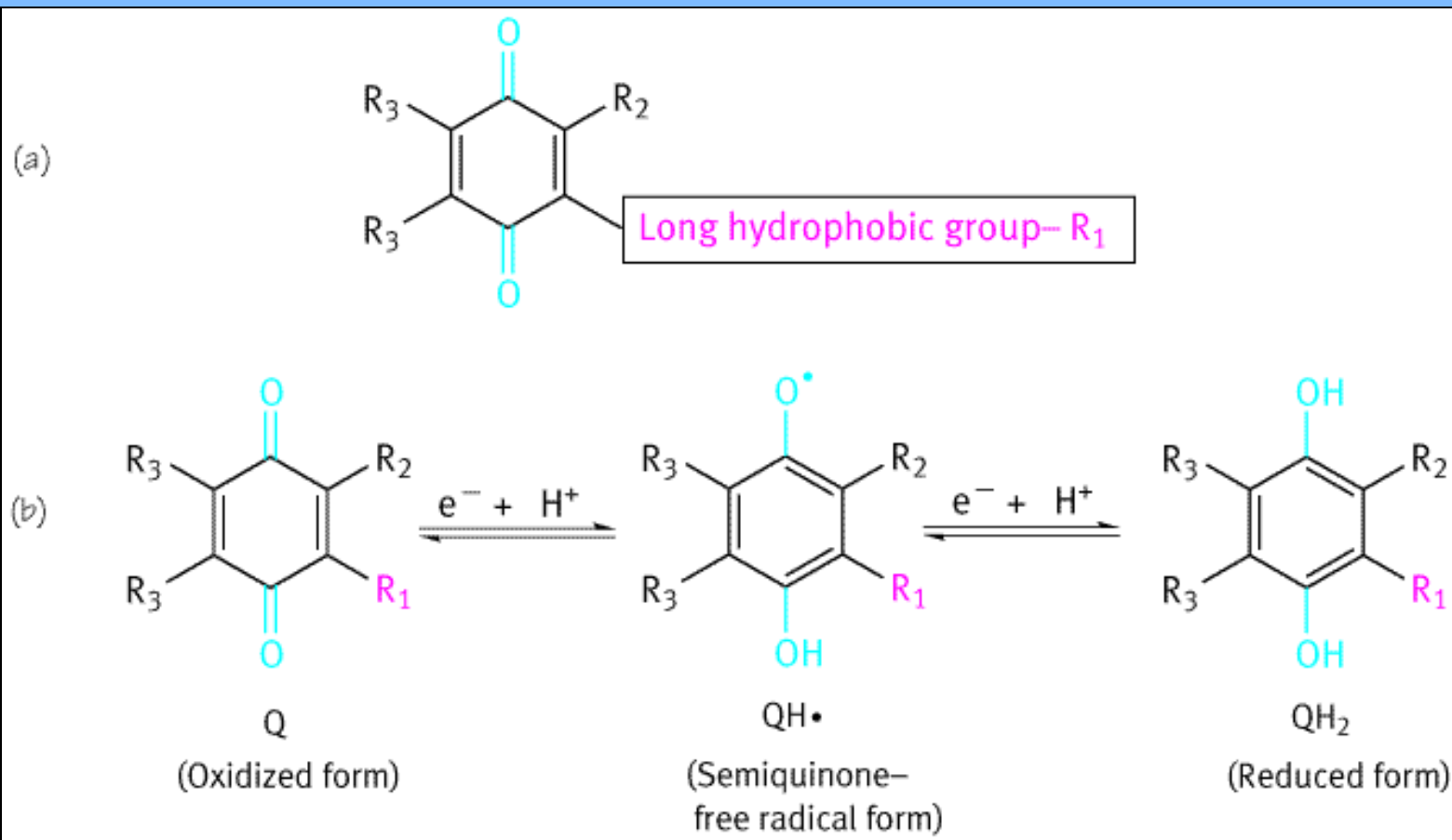
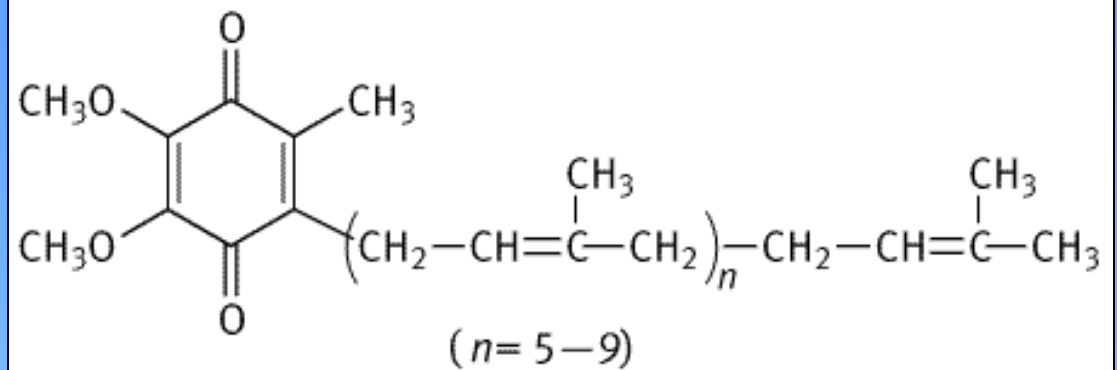

Figure 11-2. Oxidoreduction of isoalloxazine ring in flavin nucleotides via a semi-quinone (free radical) intermediate (center).

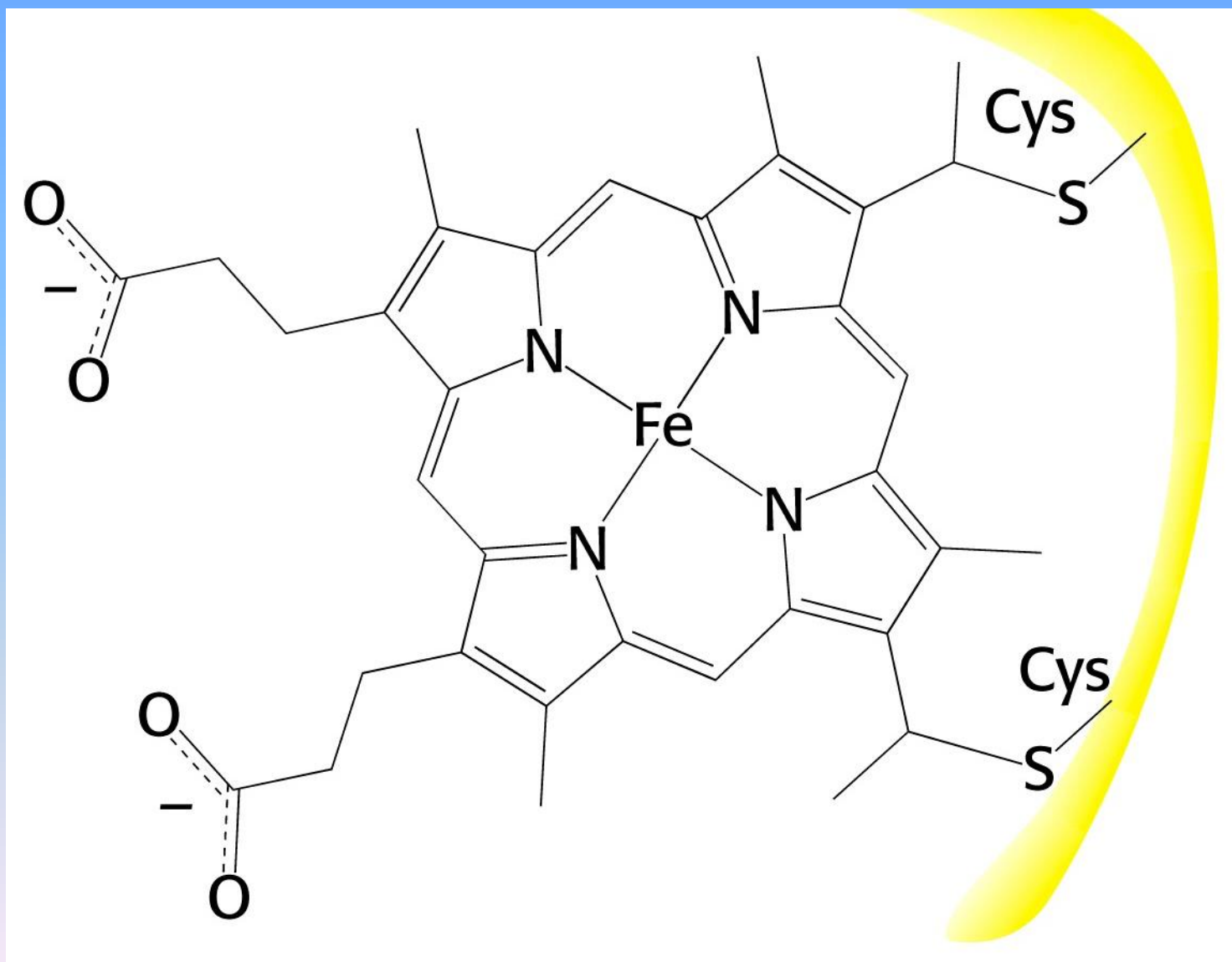
Příklad biologické oxidoredukce využívajících FAD:

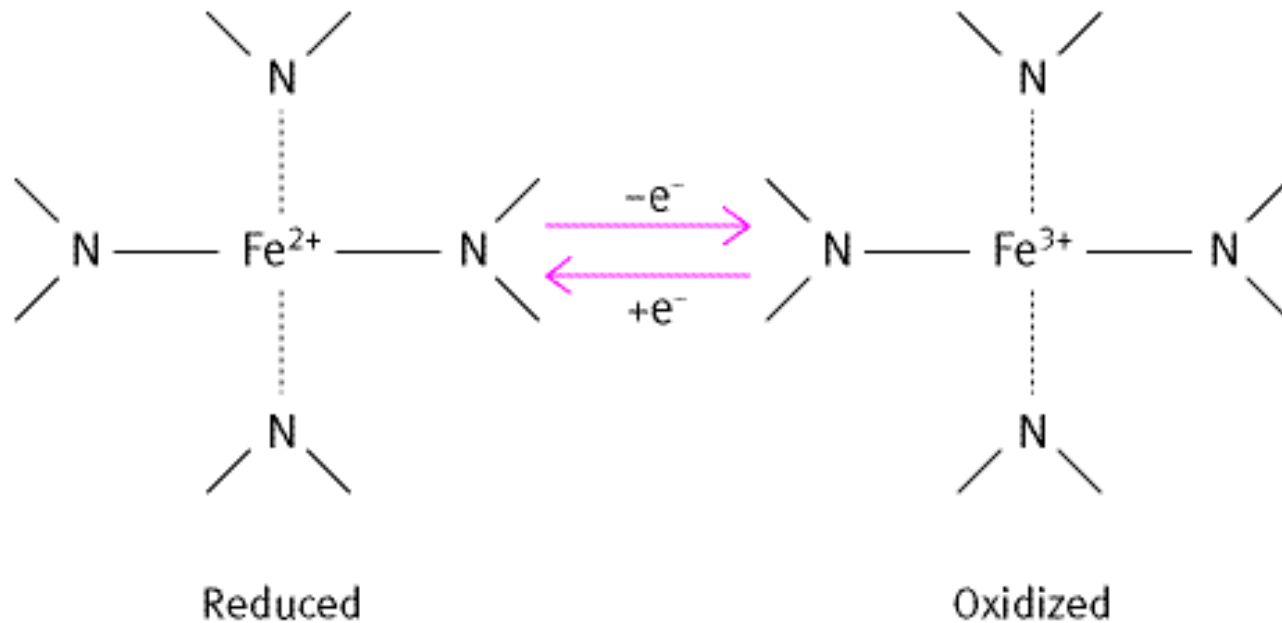
Ubichinon (Koenzym Q)

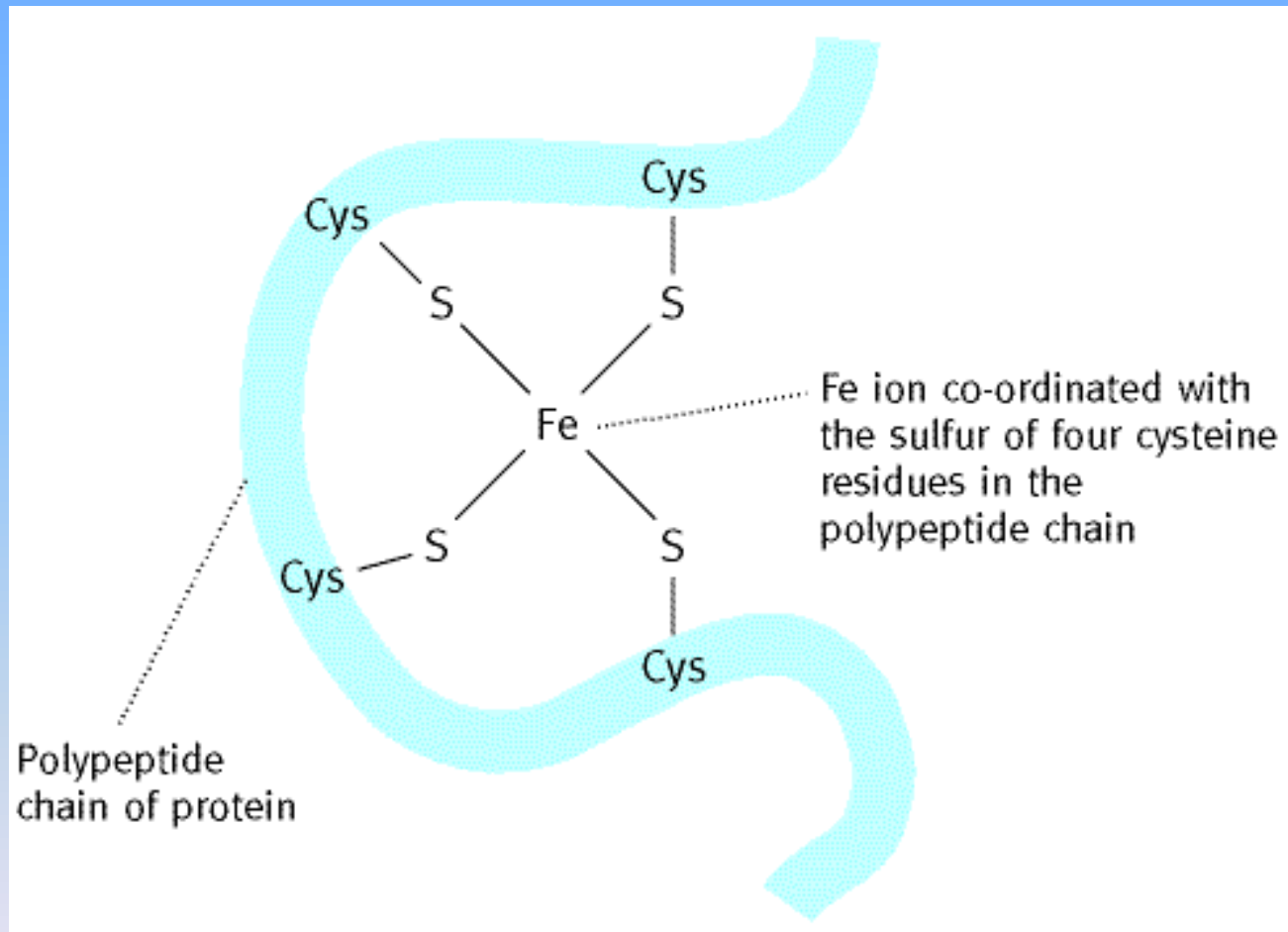
Hem v cytochromech

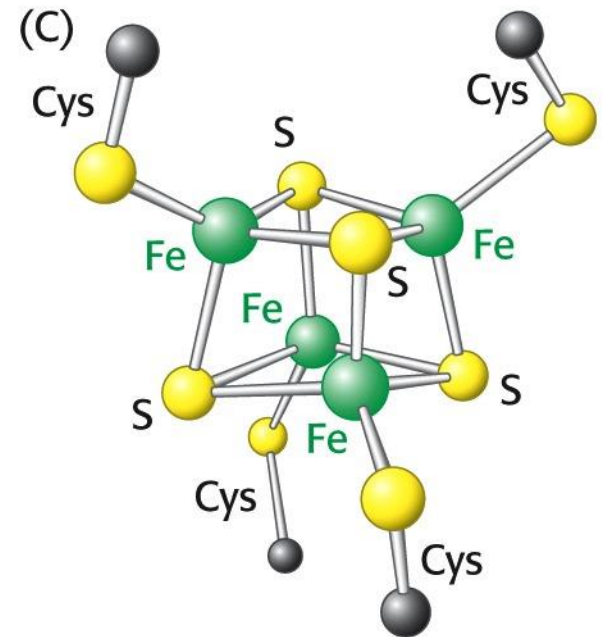
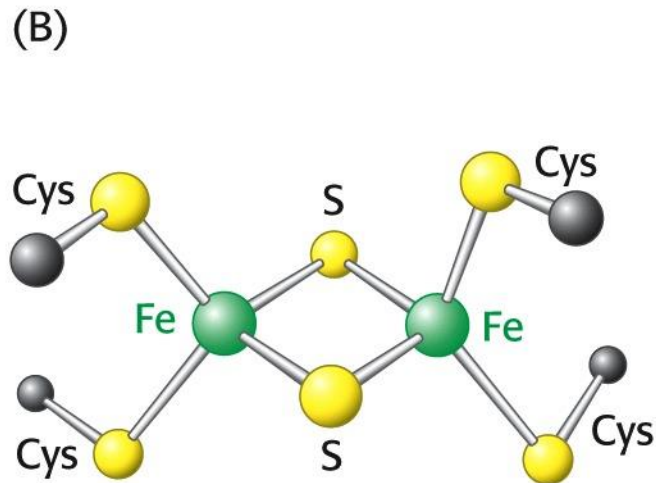
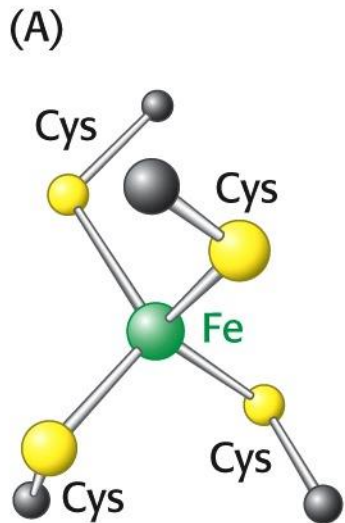
Hem v cytochromech

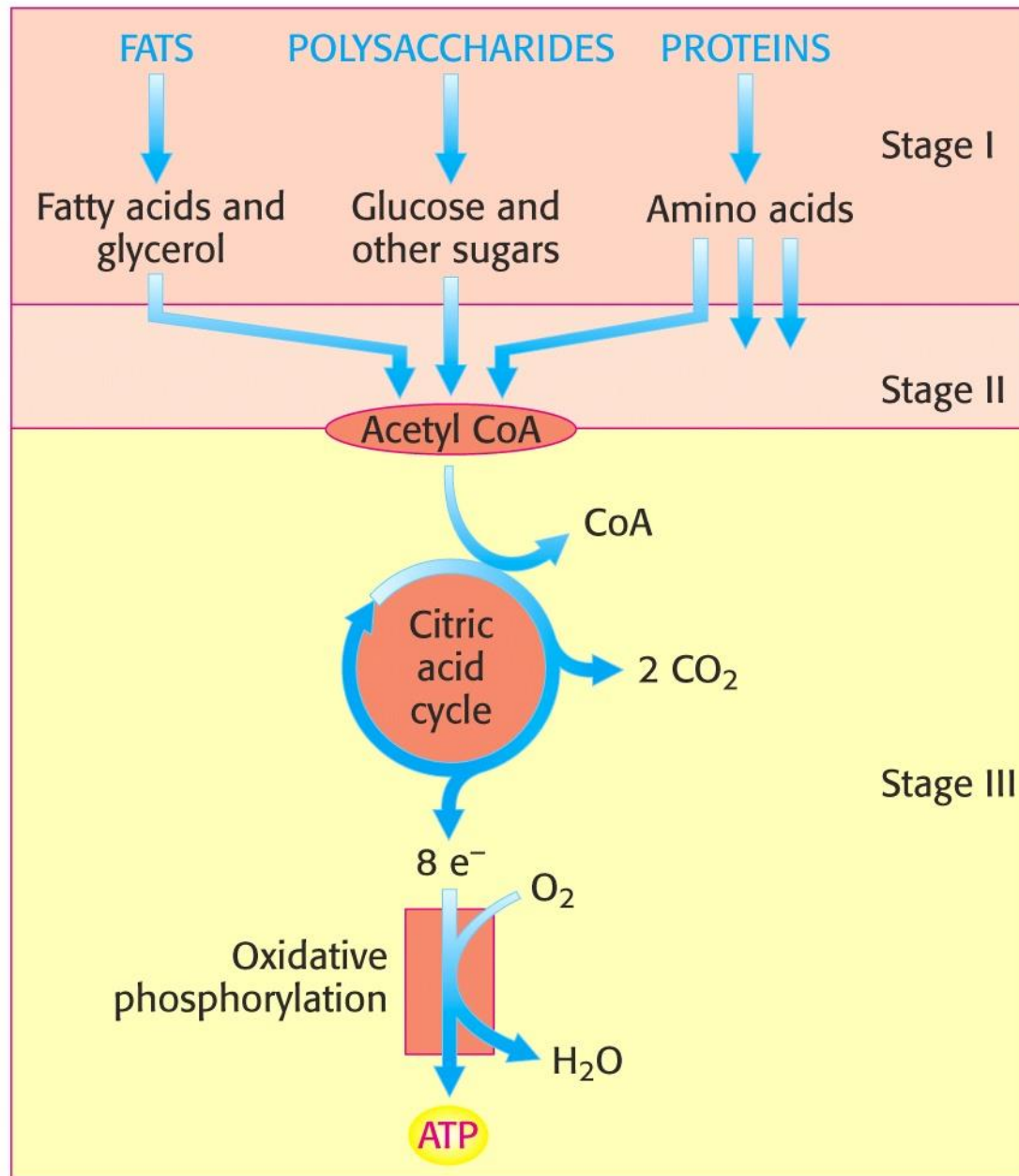
Fe-S centra

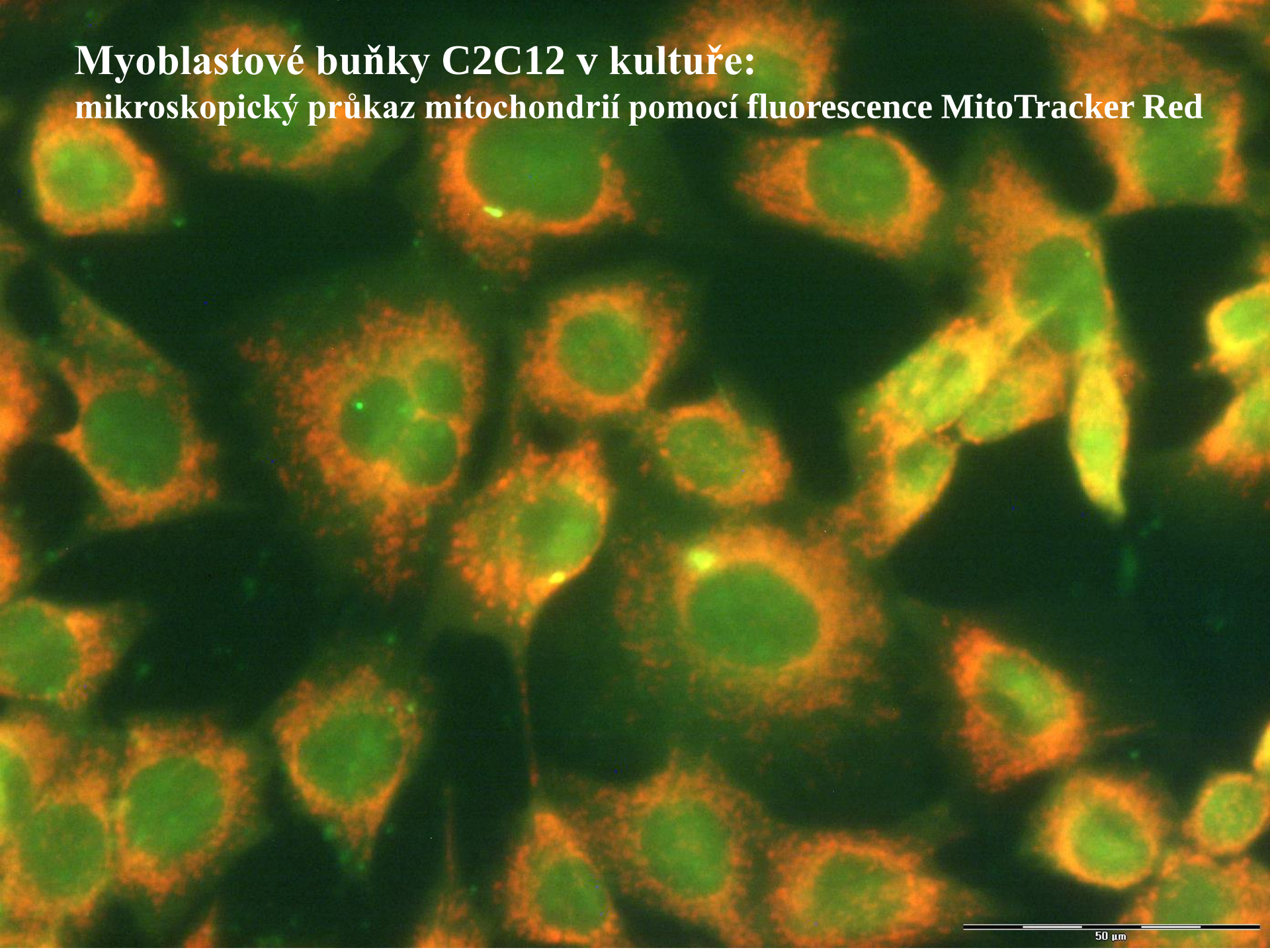
Fe–S centra

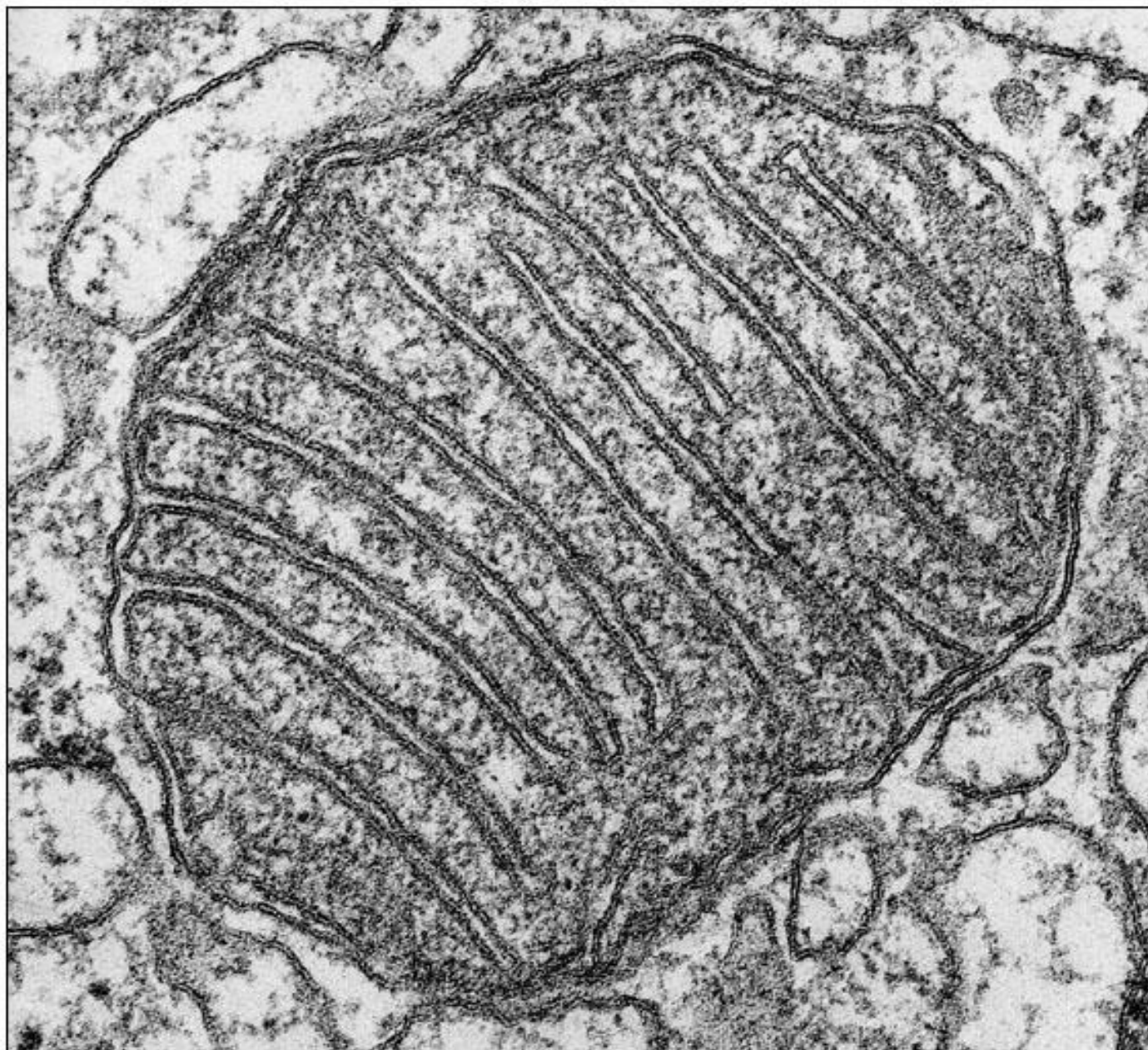

**Myoblastové buňky C2C12 v kultuře:
mikroskopický průkaz mitochondrií pomocí fluorescence MitoTracker Red**

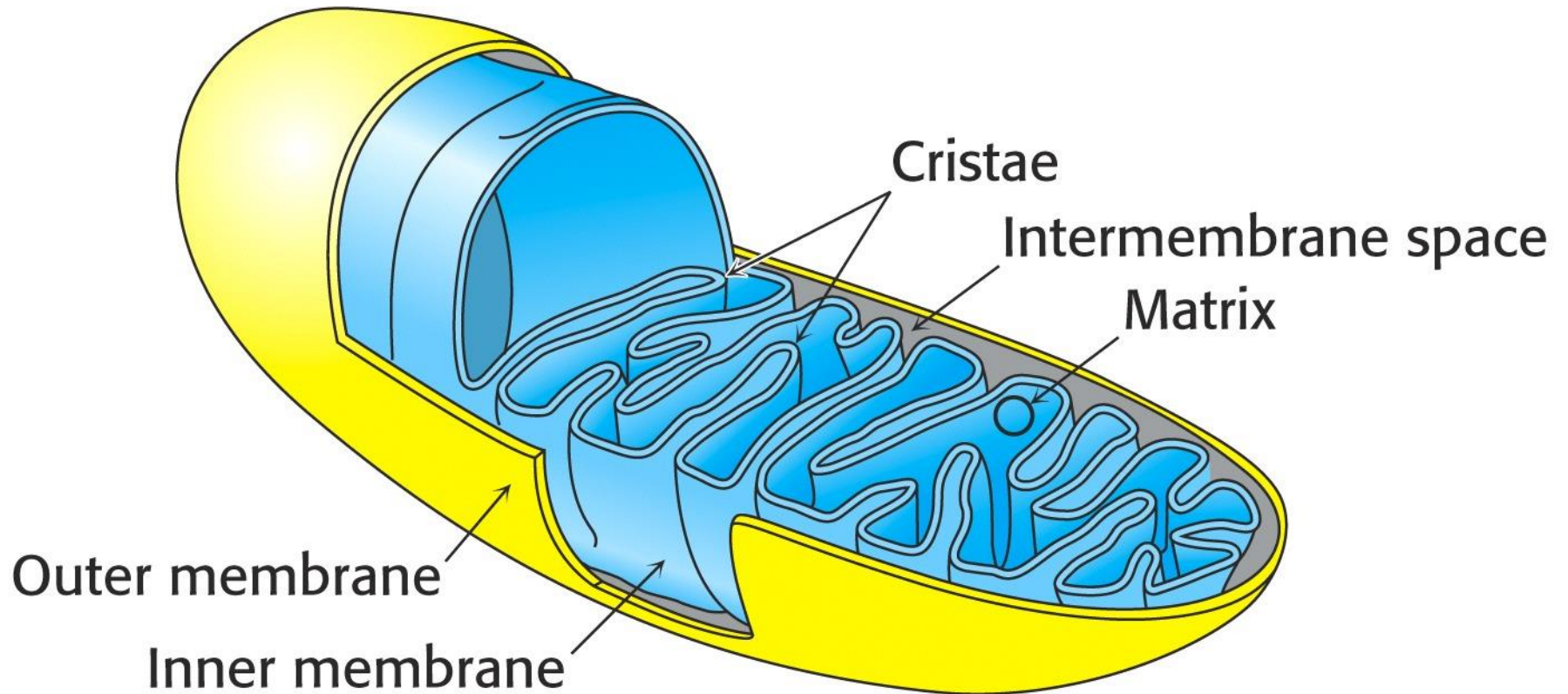

100 nm

Transmisní elektronogram mitochondrie

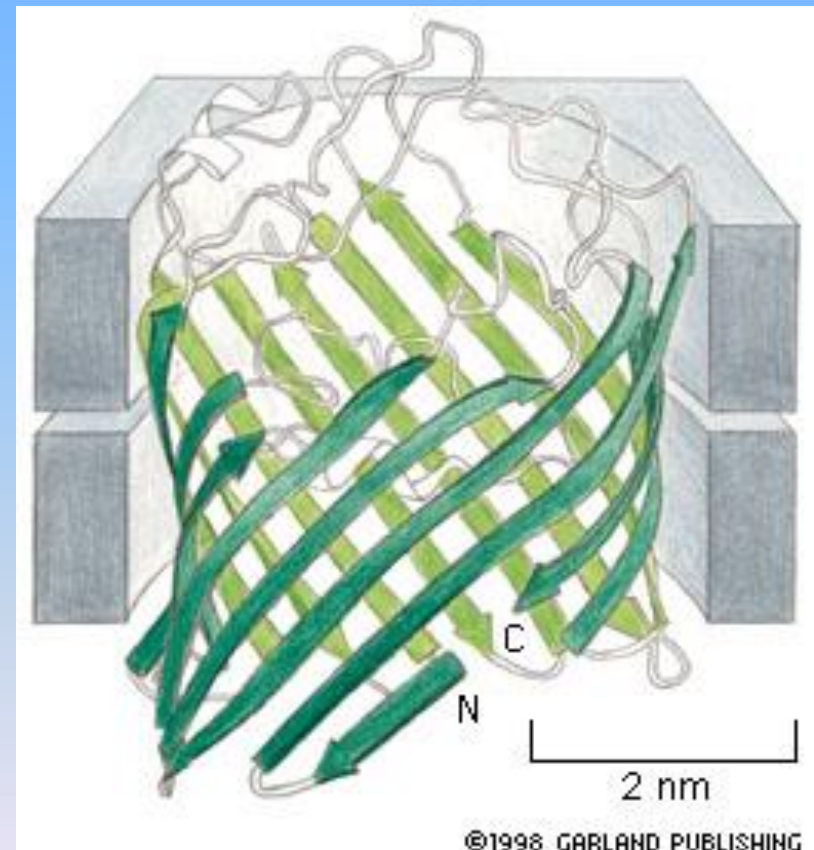
Schéma mitochondrie

Vnější mitochondriální membrána

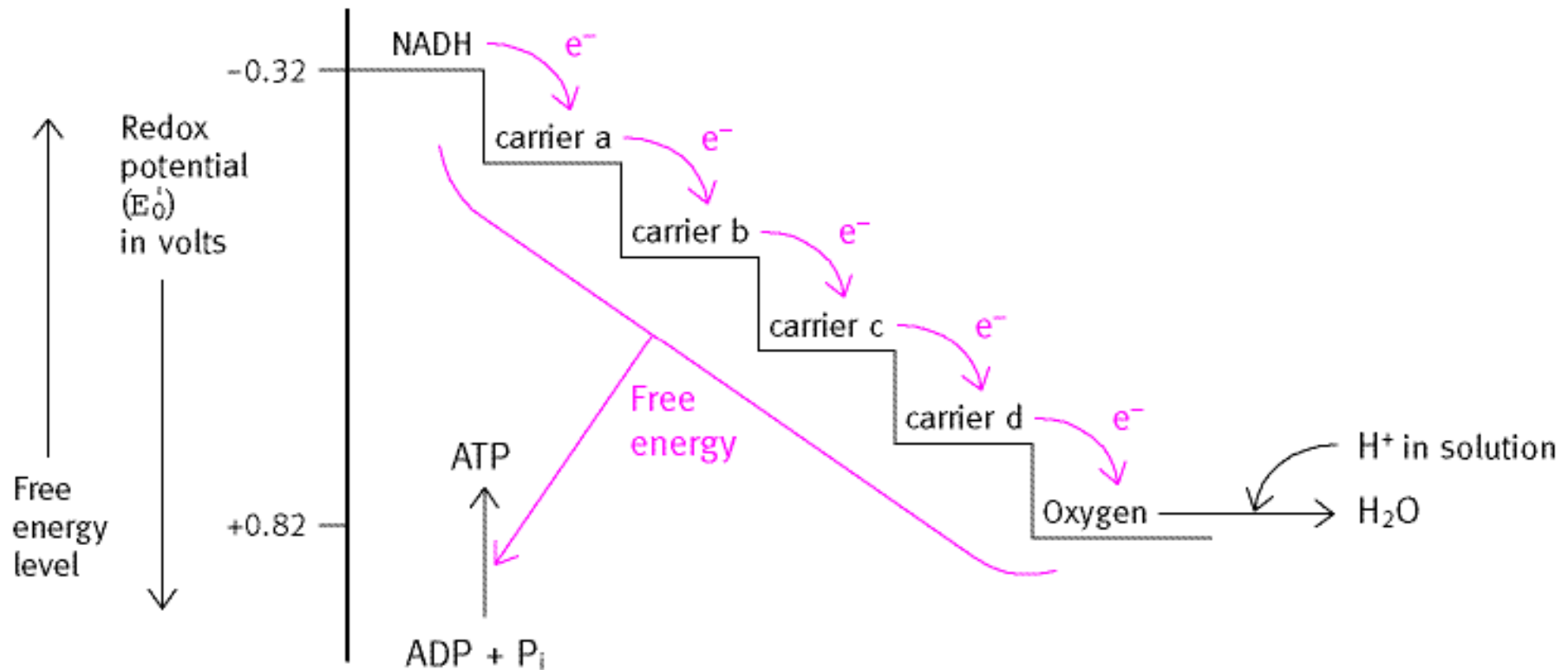
- Obsahuje porin (VDAC)
- Proto je propustná pro všechny látky do asi 5000 Da

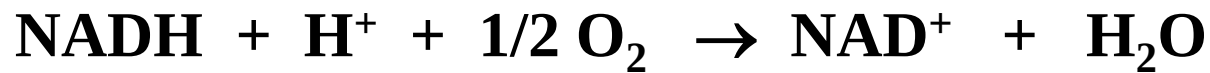
Vnitřní mitochondriální membrána

- Neobvyklé složení:
  - vysoký obsah proteinů (76%)
  - kardiolipin (difosfatidylglycerol)
- Volně propustná pouze pro
  - nenabitě malé molekuly (voda, kyslík, CO_2 , NH_3)
  - monokarboxylové kyseliny (3-hydroxybutyrát, acetát, acetoacetát)
- Všechny ostatní látky, které procházejí, potřebují přenašeče

Dýchací řetězec vnitřní mitochondriální membrány

Celková reakce:

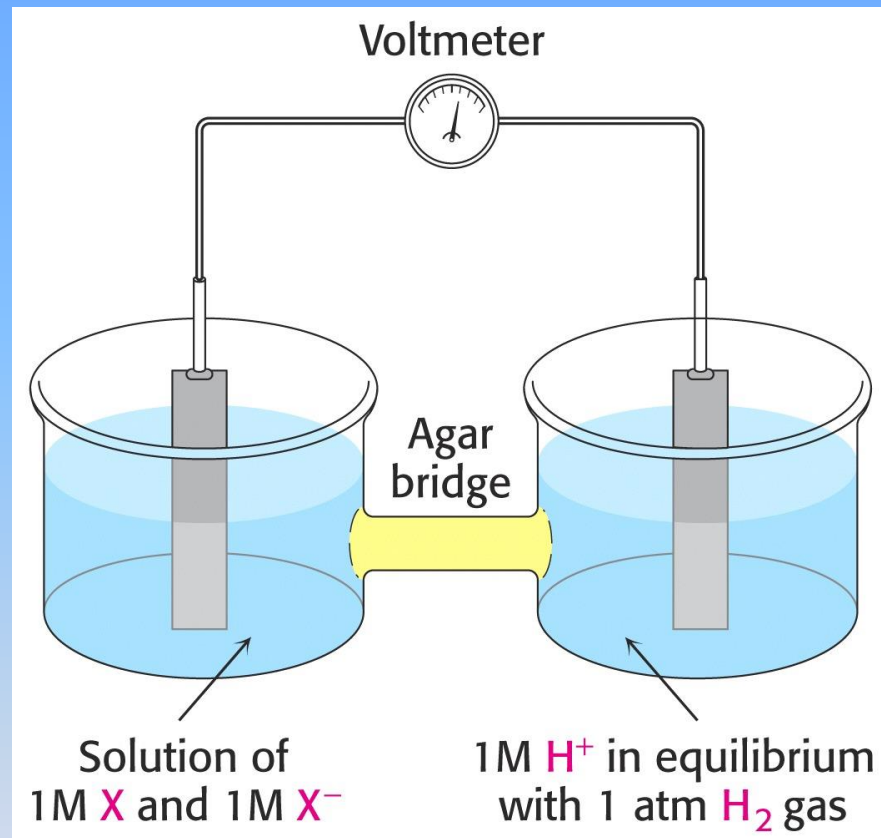

$$\Delta G^{o'} = -219.25 \text{ kJ mol}^{-1}$$

Redoxní potenciál

Rozdíl afinity k elektronům mezi dvěma redoxními páry se udává ve voltech (V).

Vztah mezi volnou enthalpií a redoxním potenciálem

$$\Delta G = - nF \Delta E$$

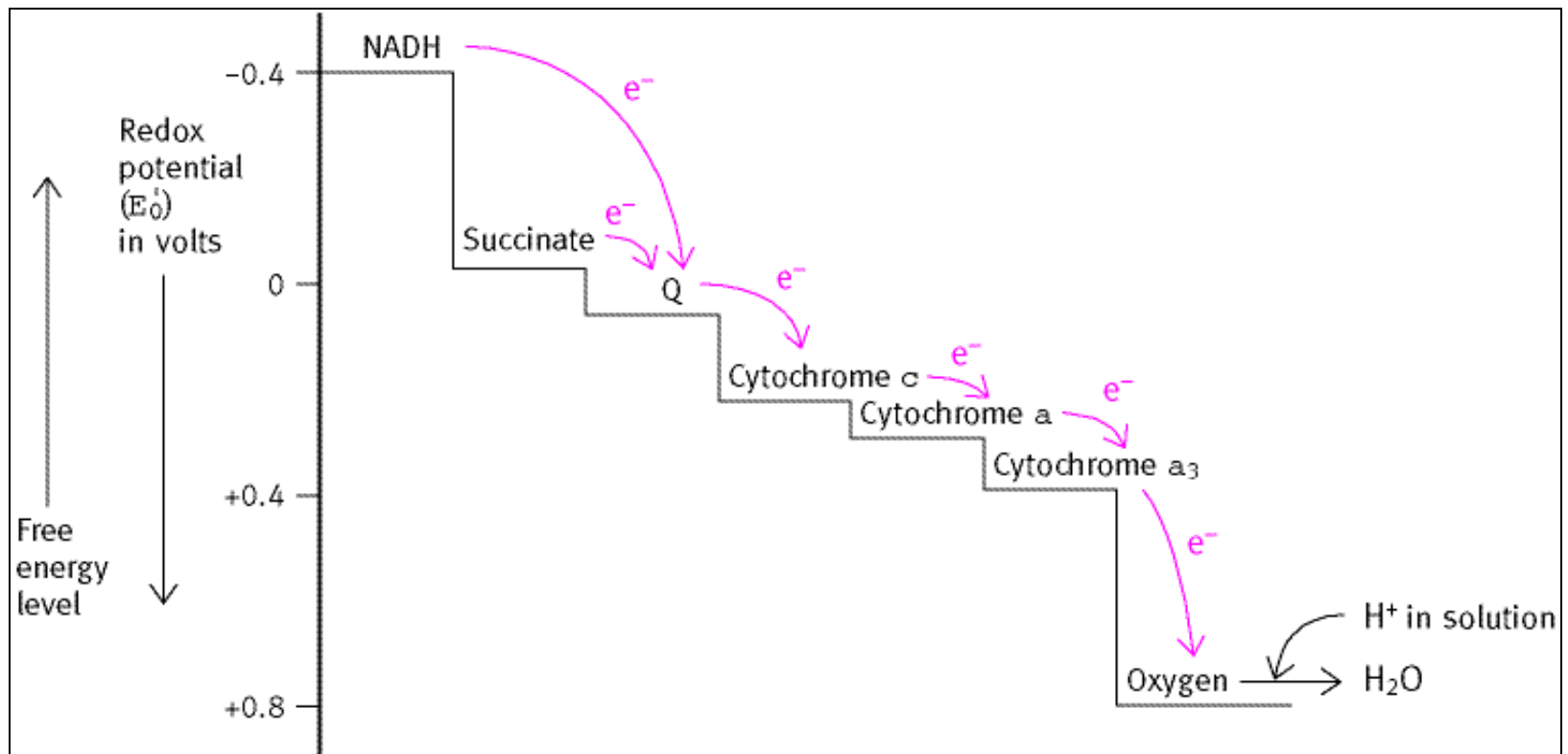
n .. počet přenášených elektronů

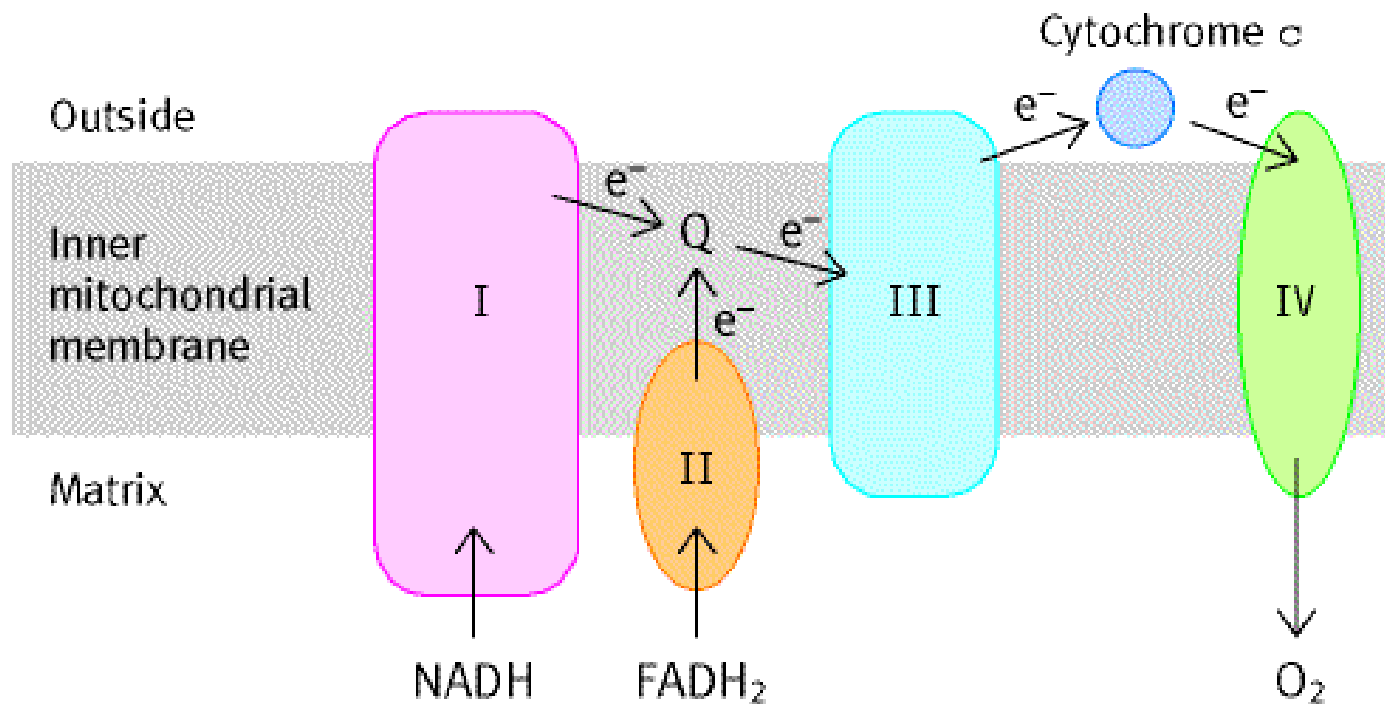
F ... Faradayova konstanta = 96 485 C /mol

C (Coulomb) = J/ V

Proud elektronů je po spádu redoxního potenciálu:

NADH $\rightarrow$ FAD/FMN $\rightarrow$ Fe-S $\rightarrow$ Q $\rightarrow$ cytochromy $\rightarrow$ O₂

Komplexy dýchacího řetězce:

I .... NADH-CoQ oxidoreduktasa

II ... Sukcinátdehydrogenasa

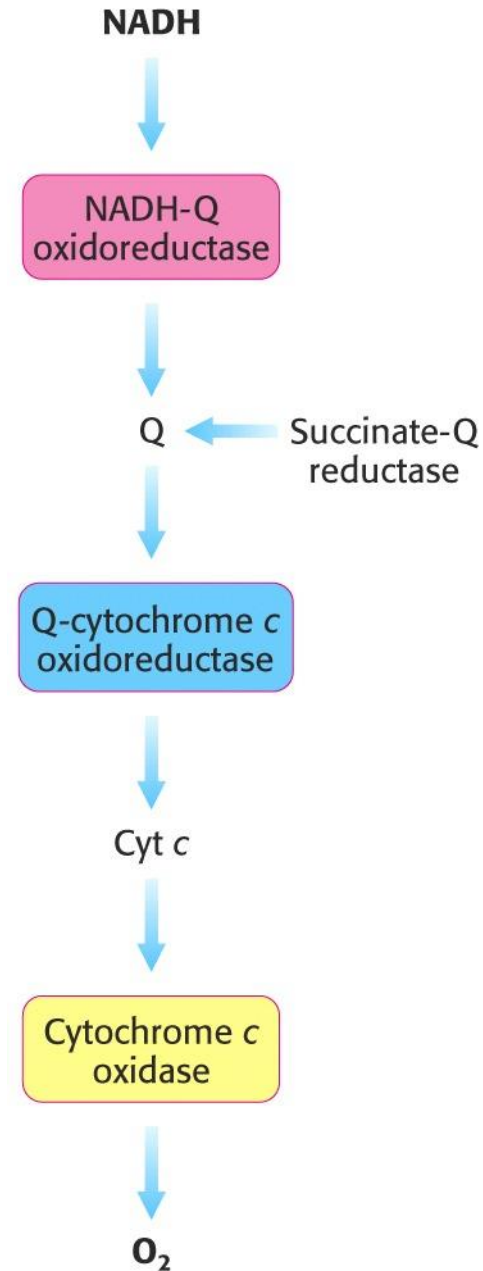
III ... CoQ-Cytochrom c oxidoreduktasa

IV ... Cytochromoxidasa

Mobilní komponenty dýchacího řetězce:

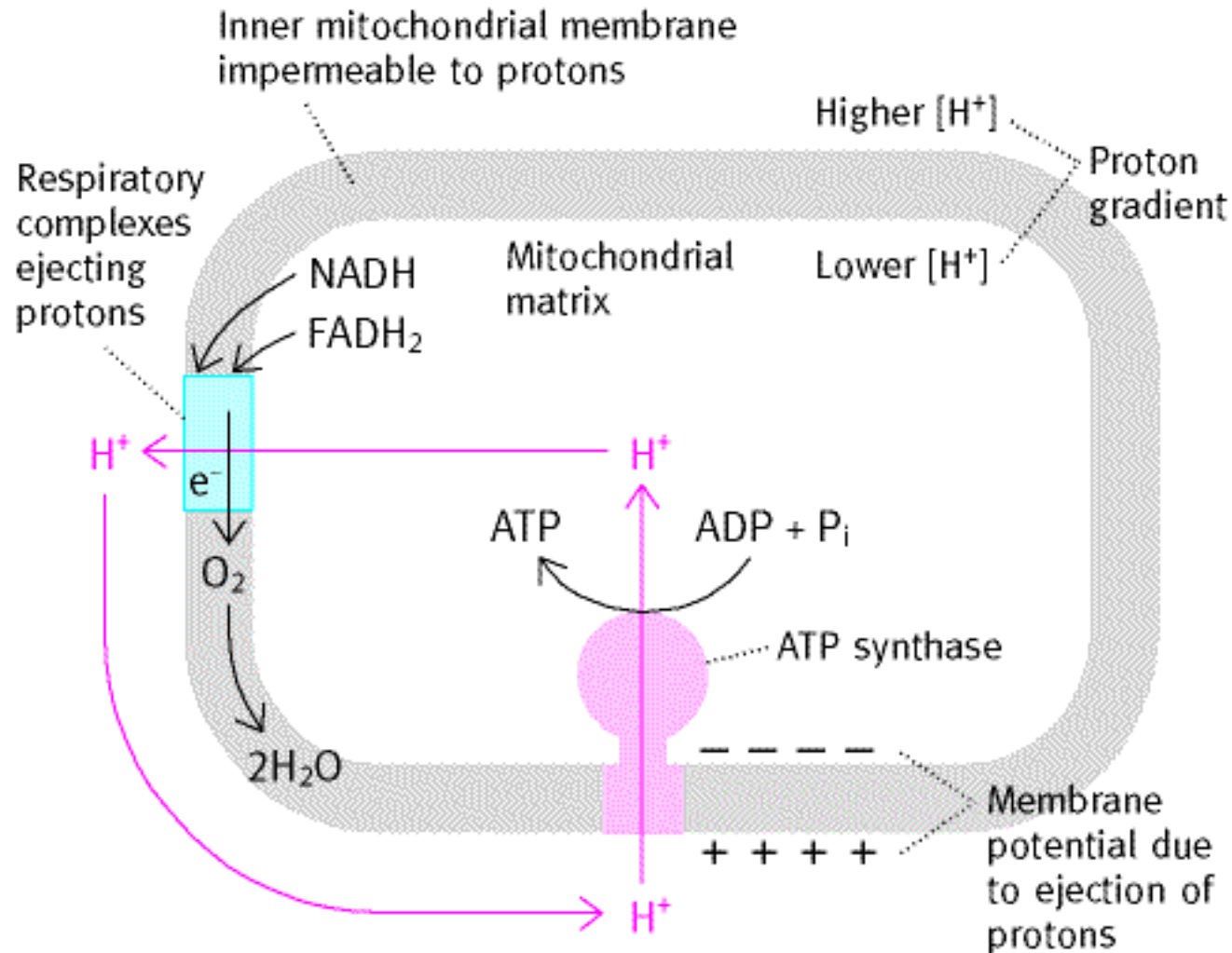
Koenzym Q

Cytochrom c

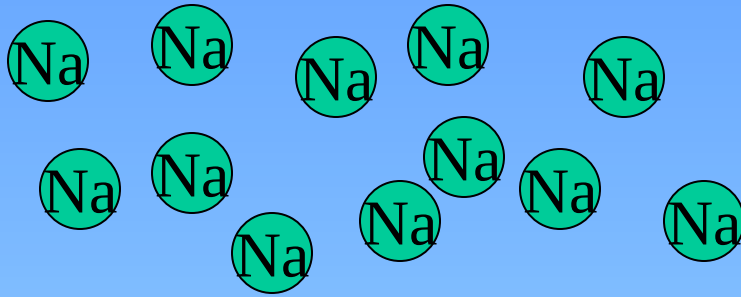

Chemiosmotická teorie oxidační fosforylace.

Peter Mitchell
Nobel Prize 1978

Iontový gradient na membráně může konat práci

$$c(\text{Na}^+)_1 = 120 \text{ mmol/l}$$

$$c(\text{Na}^+)_2 = 12 \text{ mmol/l}$$

$$\Delta G = -RT \ln \frac{c_1}{c_2}$$

$$\begin{aligned} &= -(8.3143 \times 298.15) \times \ln 10 = \\ &= -5.7 \text{ kJ/mol} \end{aligned}$$

Rovnice platí, jestliže $c_1 > c_2$ (difúze do c_2); pro 37 °C je koeficient – 5.9

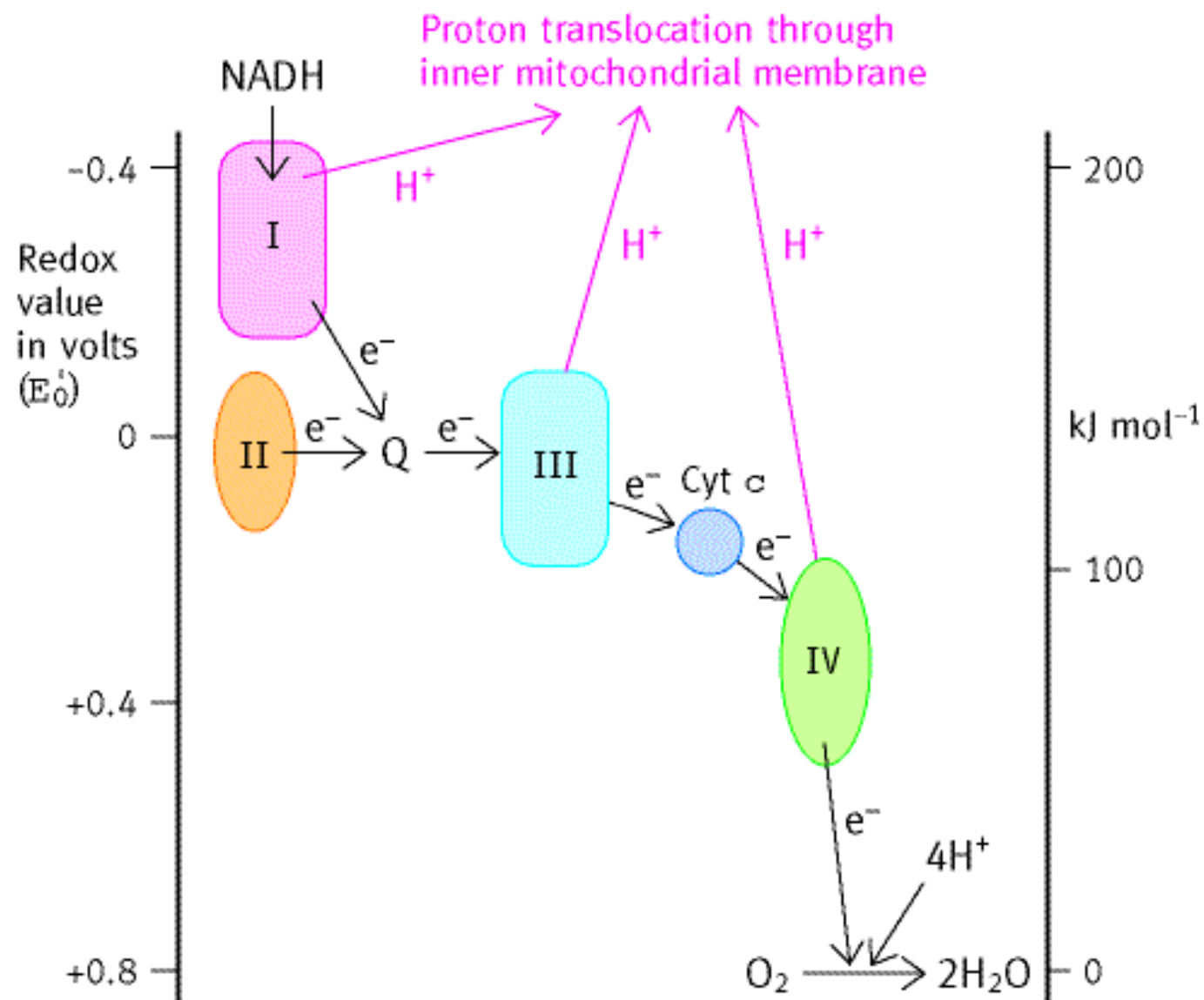
Protonmotivní síla

$$\Delta p = \Delta \text{pH} + \Delta \psi$$

Rozdíl v
koncentraci protonů
asi 1 jednotka pH

... dle Nernstovy
rovnice odpovídá
asi 60 mV

Elektrický
potenciál na
vnitřní membráně.

Musí se změřit,
udávaná hodnota
např. 160 mV

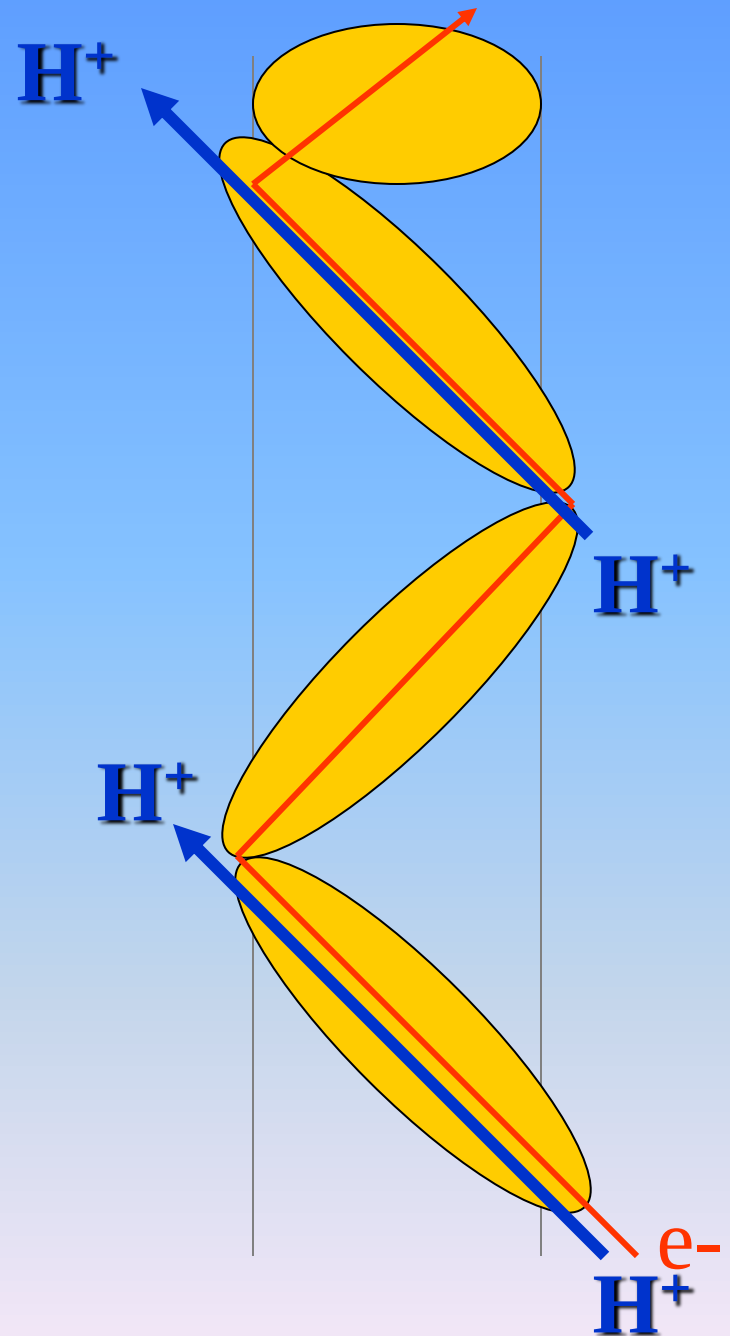
$$\Delta p = 60 \text{ mV} + 160 \text{ mV} = 220 \text{ mV}$$

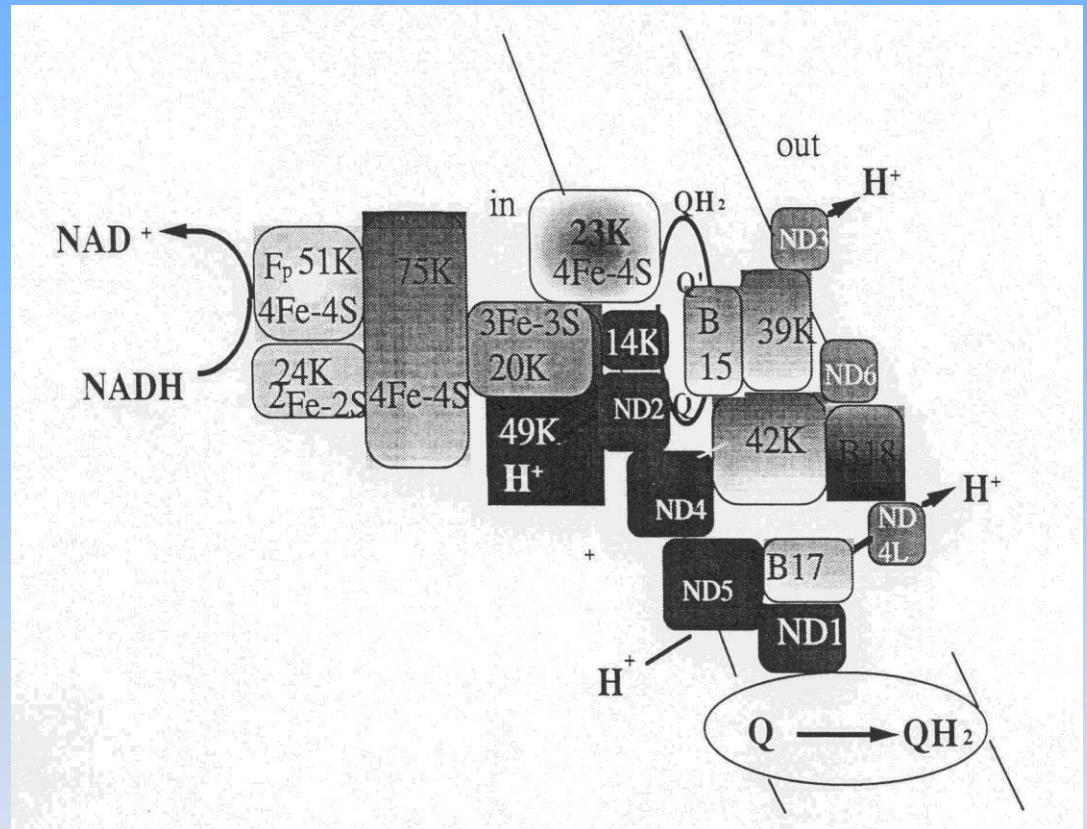
Redoxní přenašeče v dýchacím řetězci:

- přenášejí vodík (protony+elektrony):
  - NAD^+
  - FAD (FMN)
  - Ubichinon (Koenzym Q)
- přenášejí pouze elektrony:
  - Cytochromy
  - Fe-S centra

Komplex I: NADH-koenzym Q oxidoreduktasa

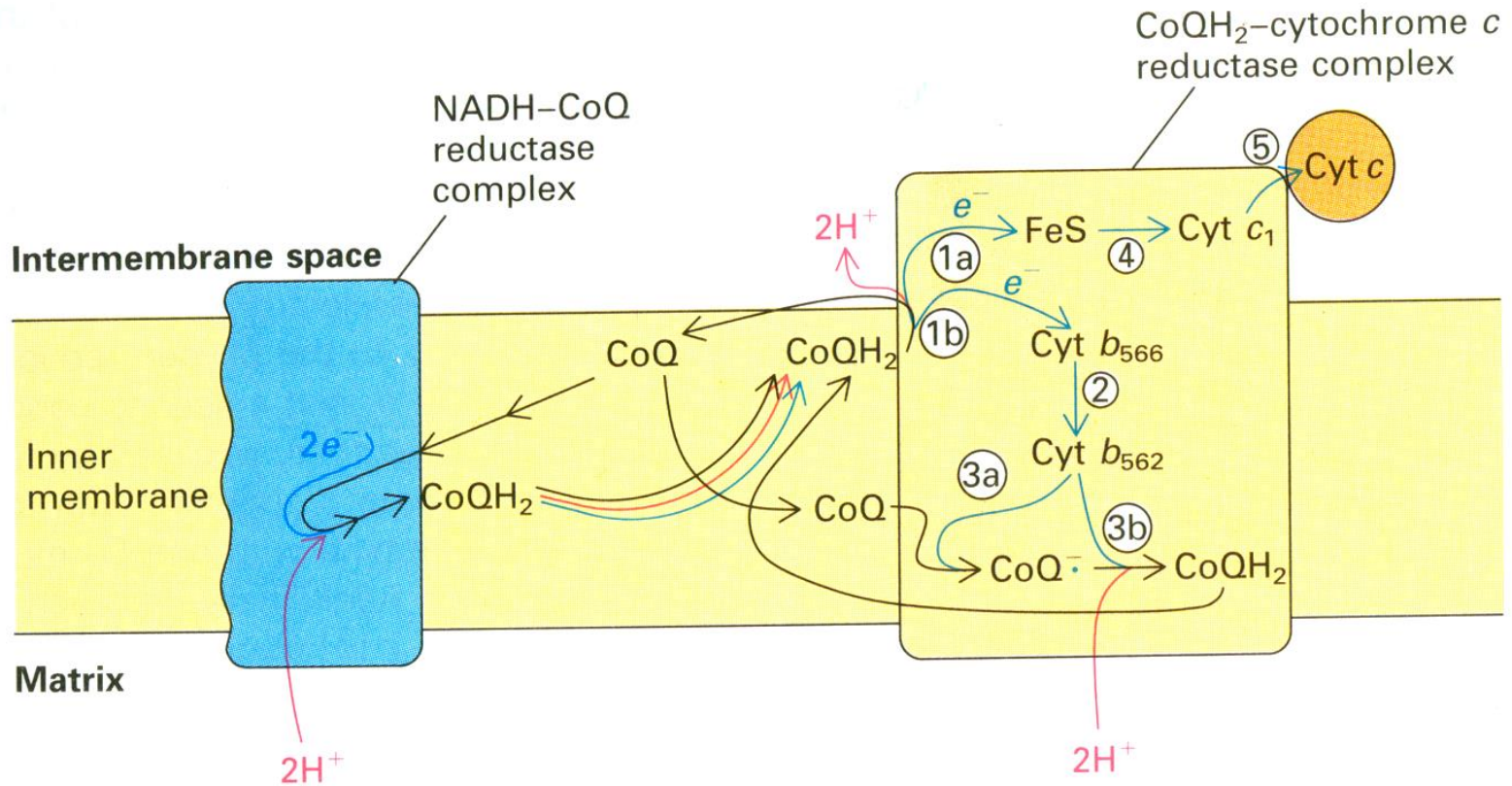
- Nejsložitější,
- 46 podjednotek.
- Obsahuje FMN, Fe-S
- Transportuje 4 protony na každé dva elektrony, přesný mechanismus ?

Komplex III: Koenzym Q-cytochrom c oxidoreduktasa

- 11 podjednotek, dimer.
- Obsahuje hem b_L , hem b_H , hem c_1 , Fe-S
- Transportuje 4 protony na každé dva elektrony

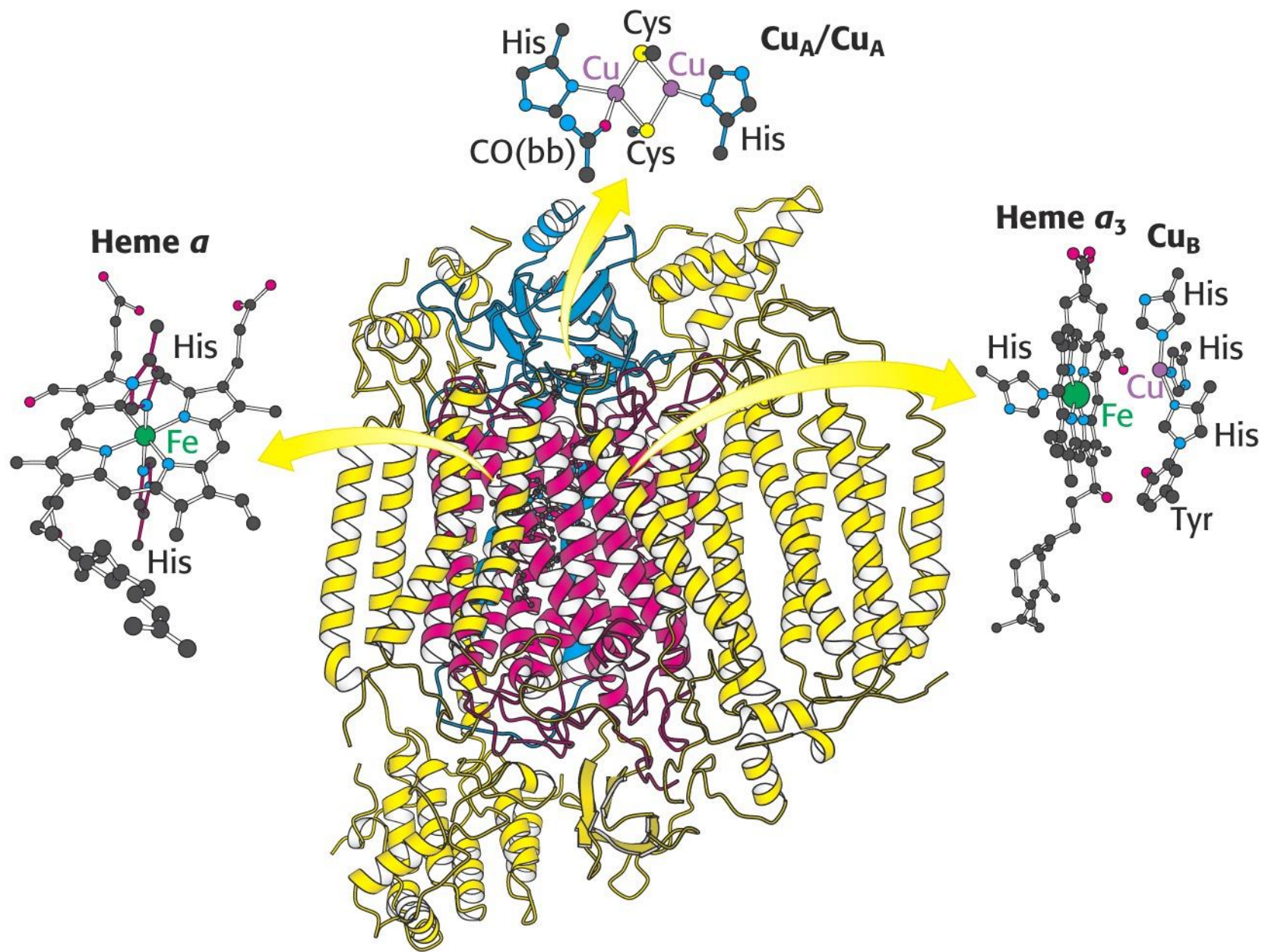
Komplex III: Q-cyklus

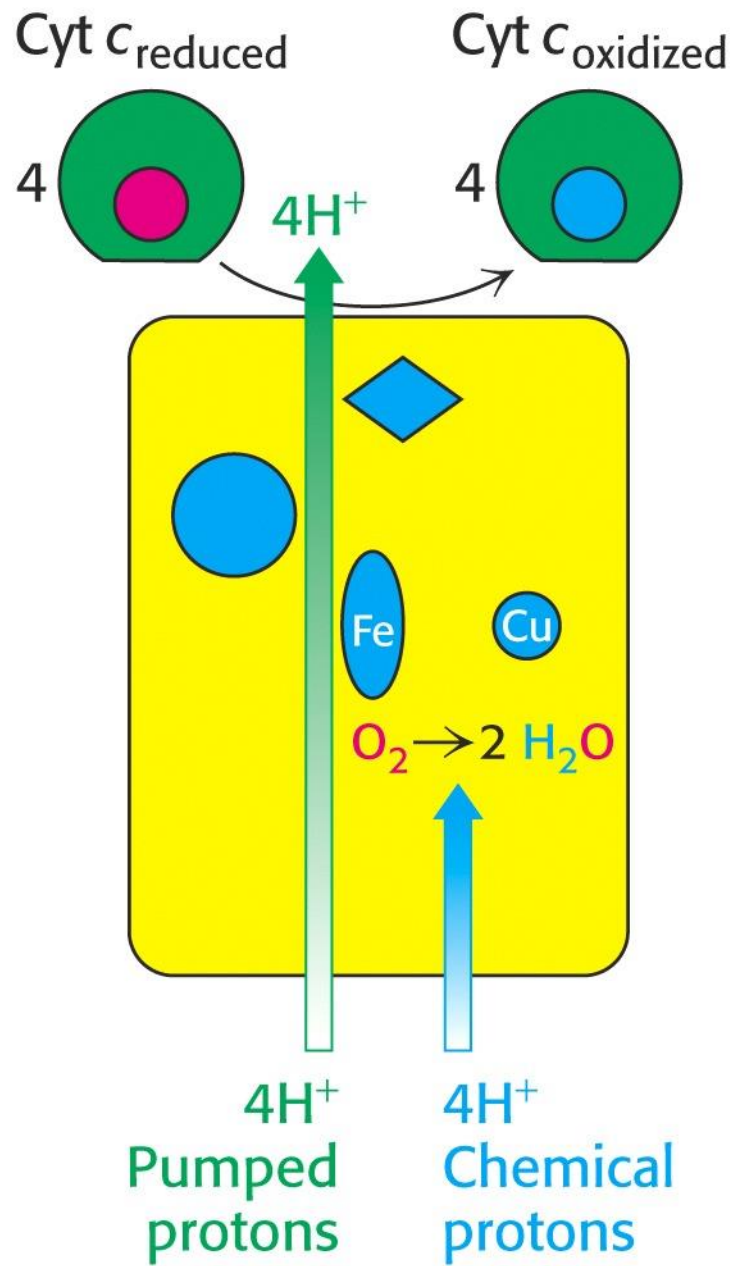

Komplex IV: cytochromoxidasa

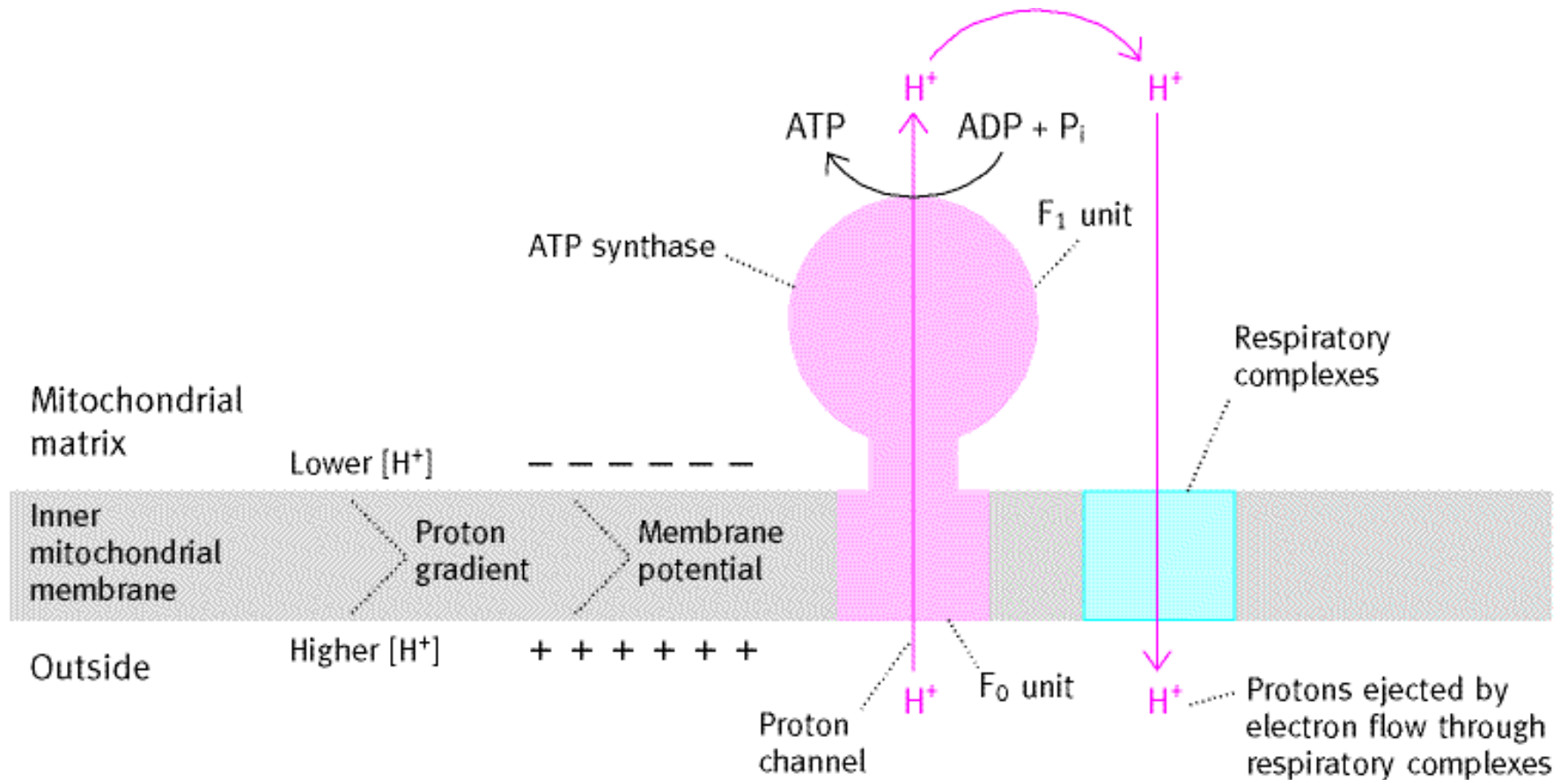
- 14 podjednotek, dimer.
- Obsahuje hem a, hem a_3 , Cu_A , Cu_B
- Transportuje dva protony na každé dva elektrony neznámým mechanismem

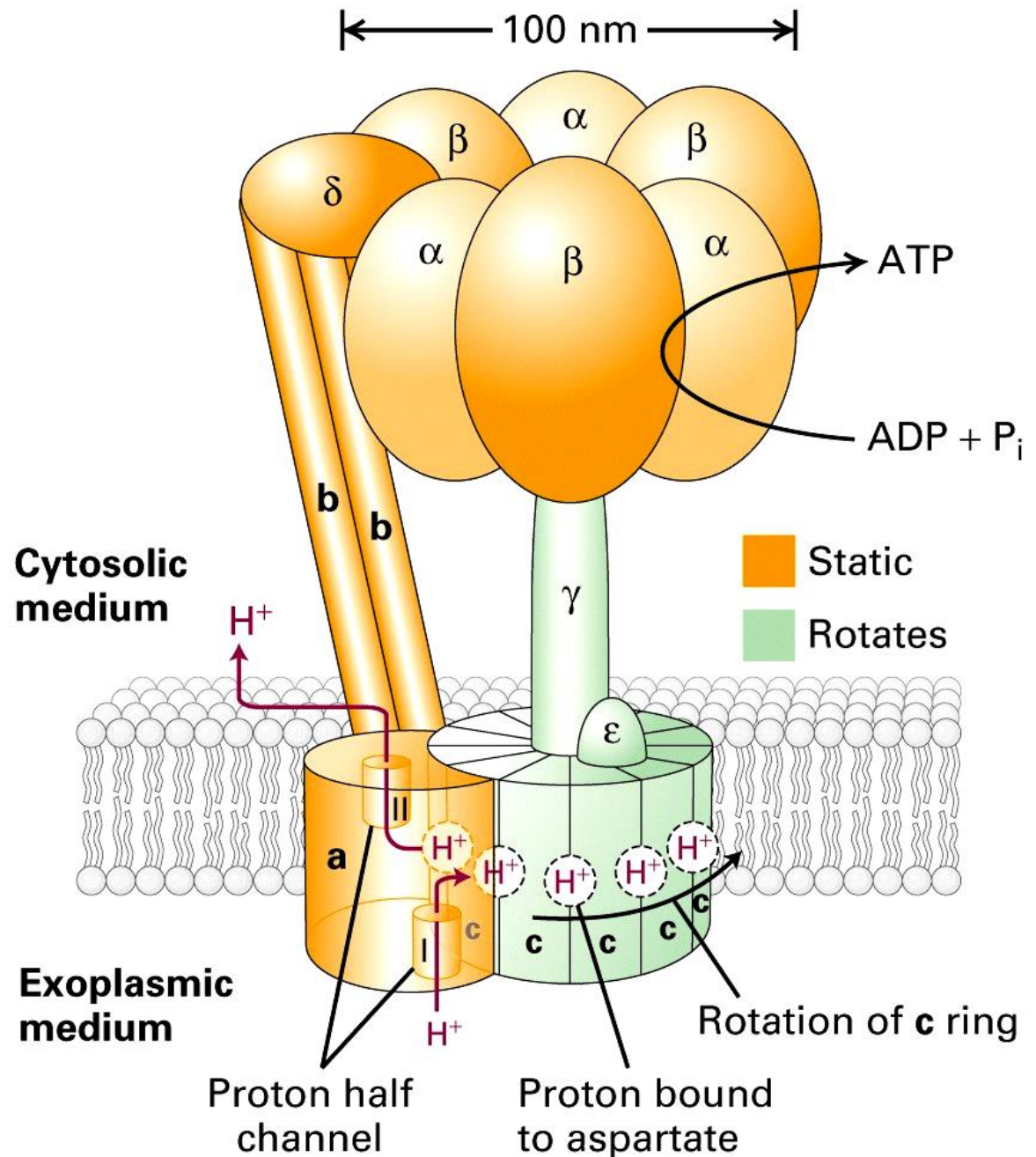

Komplex V: ATP Synthase

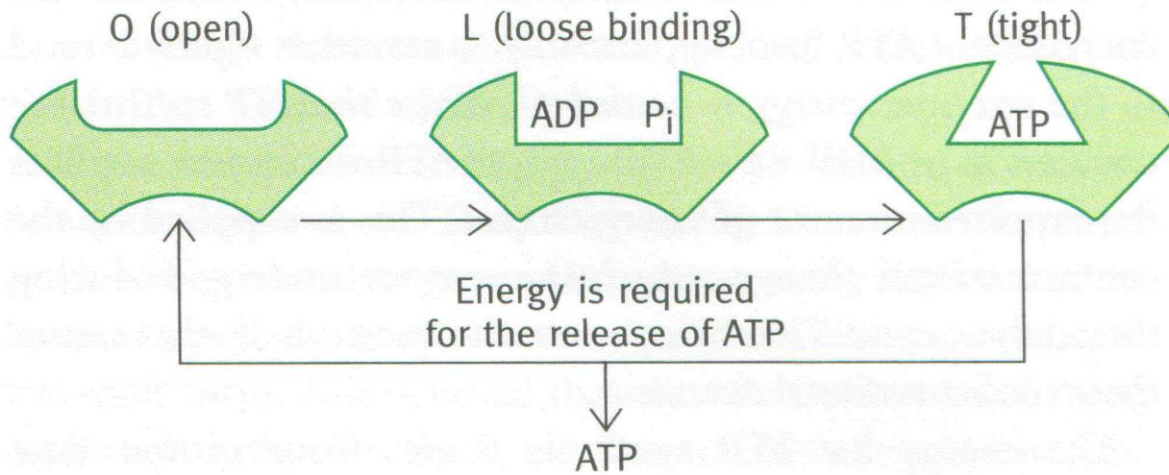

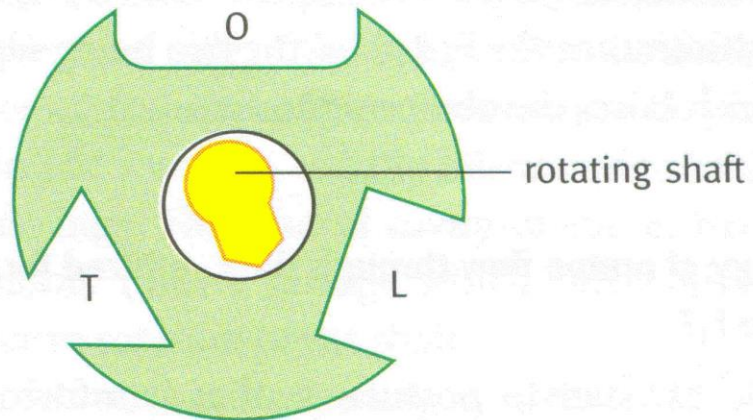
ATP synthase

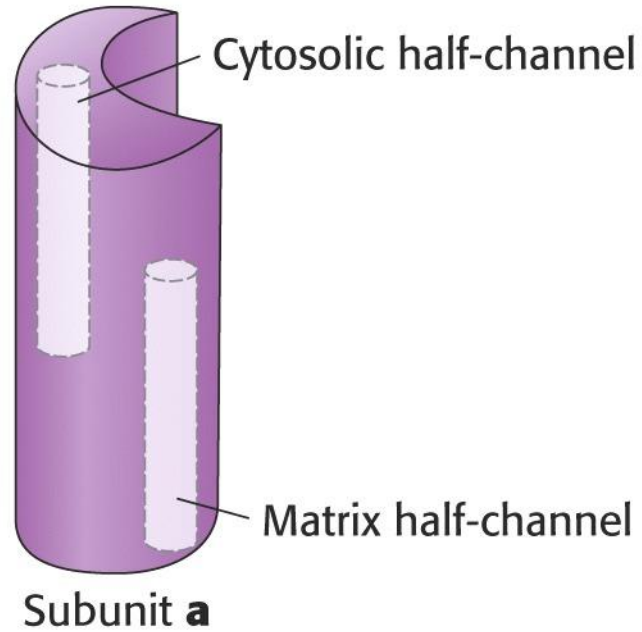

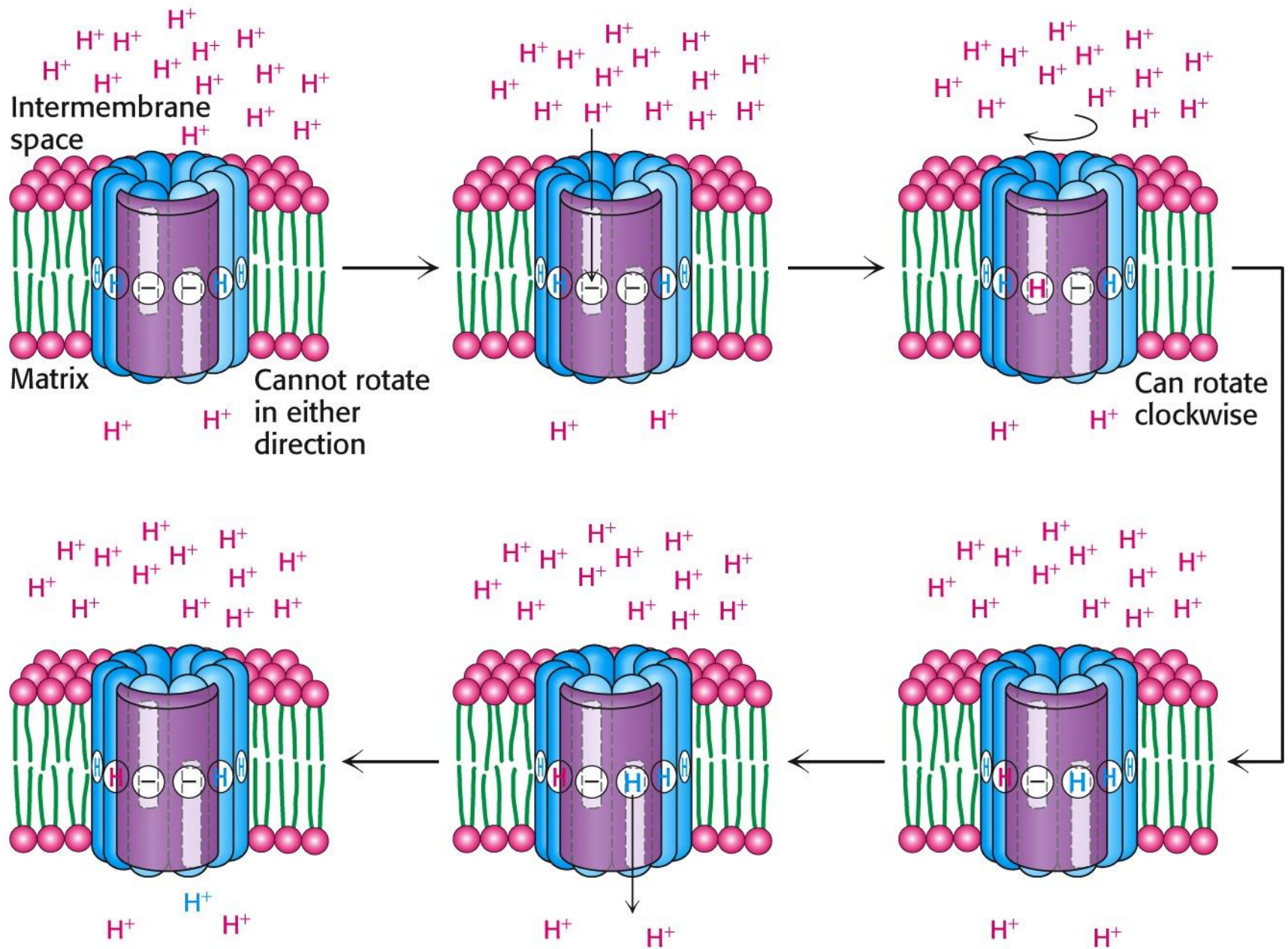
(a)

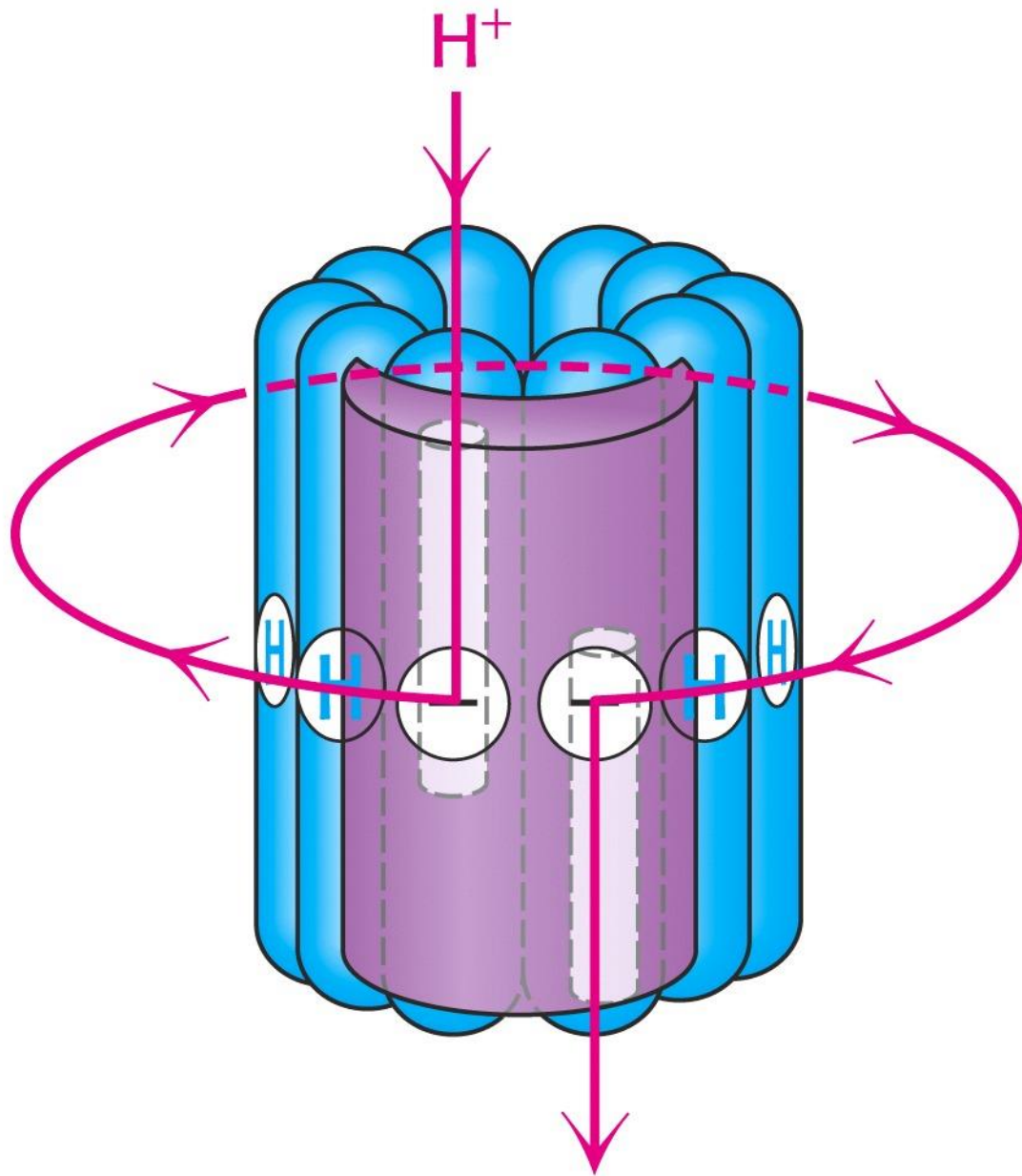
(b)

Dýchací řetězec a oxidativní fosforylace:

Souhrn

- * **Proud elektronů** soustavou redoxních kofaktorů dýchacího řetězce na kyslík
- * **Přenos protonů** z matrix mitochondrie na cytosolovou stranu vnitřní mitochondriální membrány (protonový gradient).

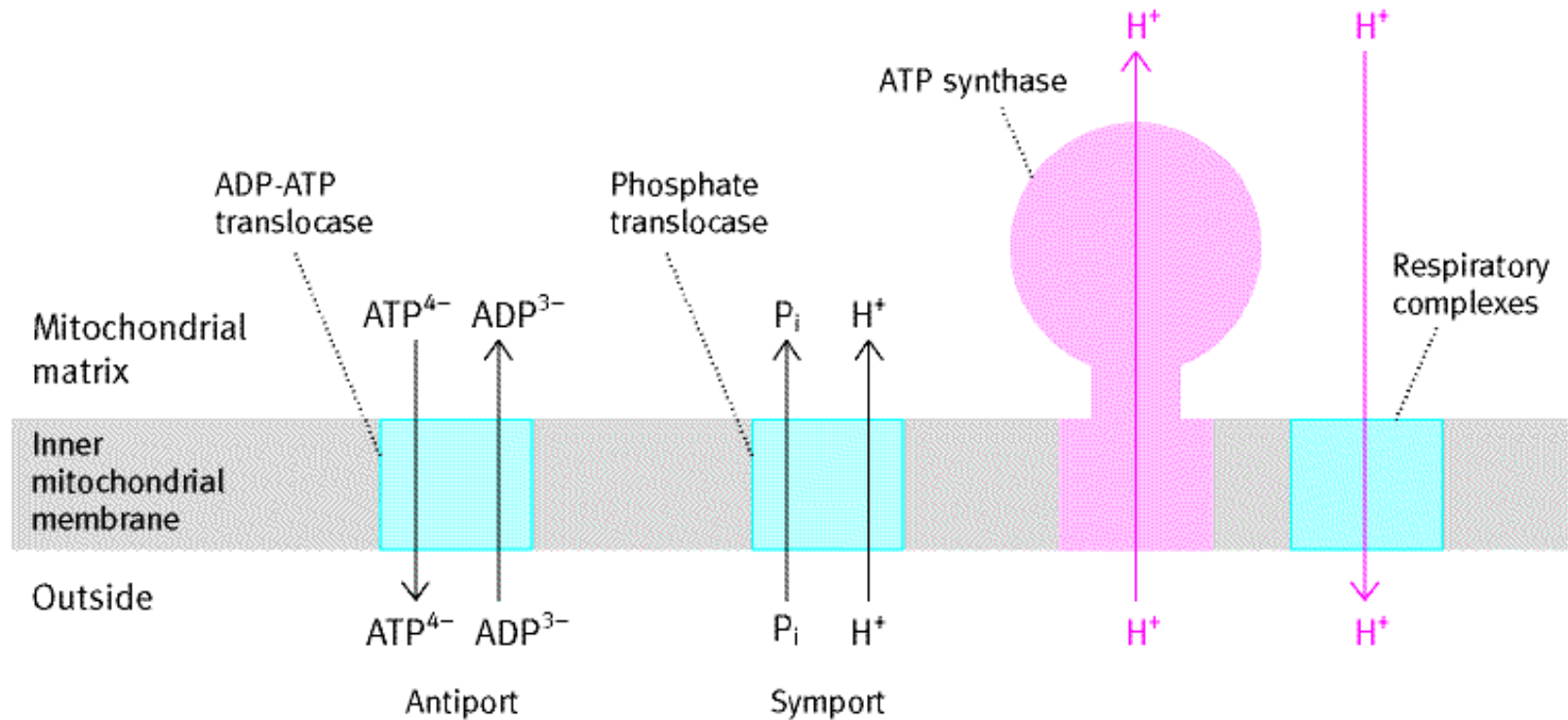
Protonmotivní síla = pH gradient + elektrický potenciál

- * Protony se vrací zpět přes **ATP synthasu** a pohání syntézu **ATP**.

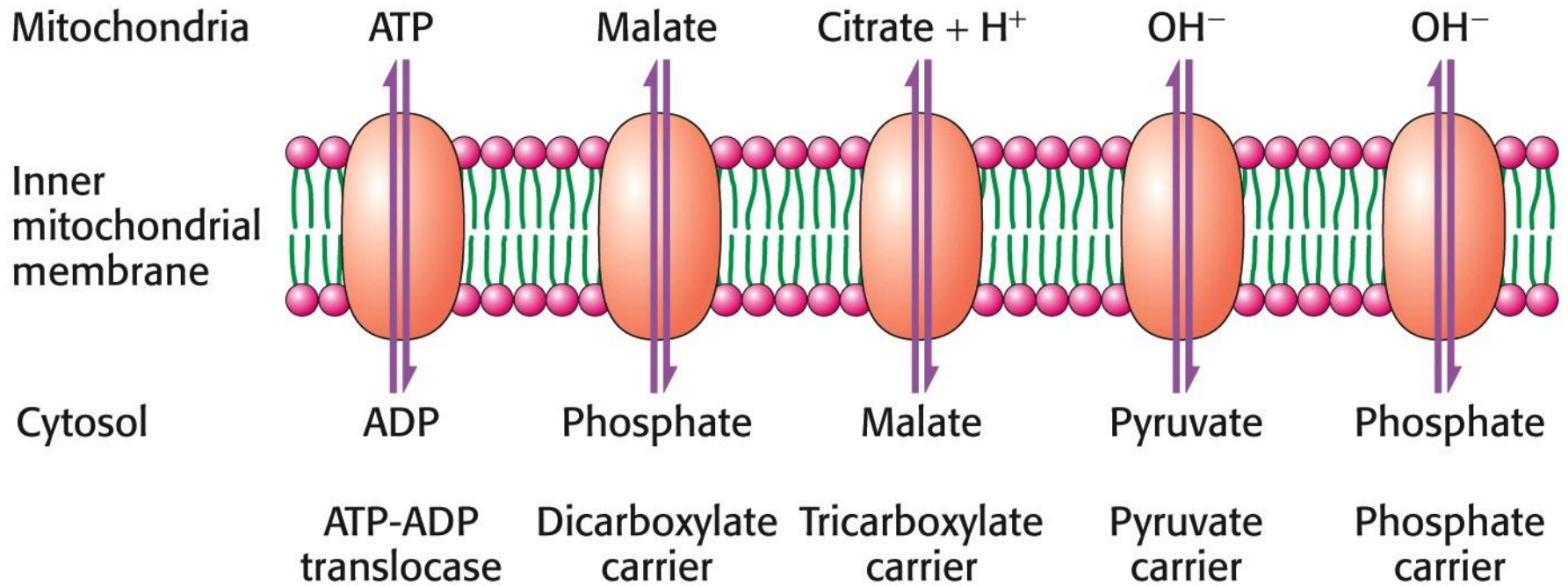
Bilance oxidační fosforylace

- Pokud F_0 komplex u savců má 10 c podjednotek: jedna otočka znamená průtok 10 protonů.
- F_1 část má 3 ATP tvořící místa: jedna otočka znamená syntézu tří ATP from ADP + P_i
- **Nejméně 3 H^+ musí být dýchacím řetězcem přeneseny z matrix na výrobu 1 ATP**
- **Další H^+ se spotřebuje na import fosfátu**
- Transport 2 elektronů z NADH na kyslík (komplexy I, III, IV) vypumpuje 10 protonů, z $FADH_2$ na kyslík (komplexy III, IV) 6 protonů.
- **Oxidace 1 NADH produkuje 2.5 ATP**
- **Oxidace 1 $FADH_2$ produkuje 1.5 ATP**

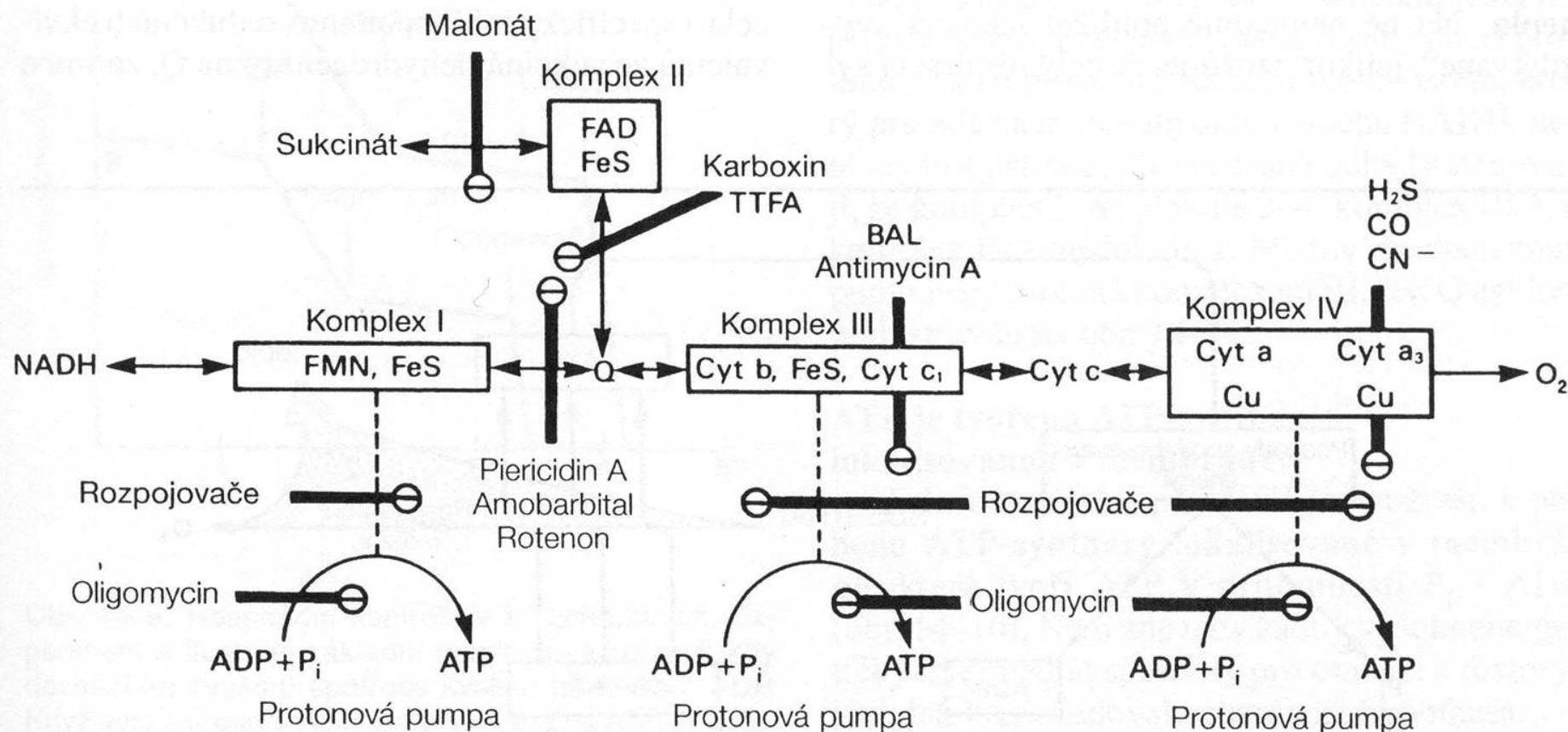
Protonový gradient pohání také transportní procesy na vnitřní mitochondriální membráně

Inhibitory buněčného dýchání jsou jedy

Obr. 14–7. Navržená místa inhibice (⊖) respiračního řetězce specifickými léky, činidly a antibiotiky. Jsou vyznačena místa, kde dochází k fosforylaci. BAL – dimerkaprol. TTFA je chelátor železa. Komplex I – NADH: ubiquinon-oxidoreduktasa, komplex II – sukcinát: ubiquinon-oxidoreduktasa, komplex III – ubiquinol: ferricytochrom c-oxidoreduktasa, komplex IV – ferocytochrom c: oxygen-oxidoreduktasa. Další zkratky jako v obr. 14–4.

Termogenin

- Zvláštní protein mitochondrií hnědé tukové tkáně
- Transporter pro protony – zkratuje protonový gradient
- ... produkce tepla
- Hibernující savci
- Lidští novorozenci, ale také (mladší a štíhlejší) dospělí

